

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Felicia Miller

Betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål i teori och praktik

- ett område i behov av förändring

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

Termin för examen: Period 1 VT2020

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Allmänt	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod, perspektiv och etiska överväganden	7
1.3.1 Metod och perspektiv	7
1.3.2 Etiska överväganden	9
1.4 Avgränsningar	10
1.5 Material	11
1.6 Forskningsläge	12
1.7 Disposition	13
2 RÄTTSLIGA PRINCIPER INOM BARNRÄTTENS OMRÅDE	15
2.1 Introduktion	15
2.2 Barnets rättigheter	15
2.3 Barnets bästa och barnets vilja i allmänhet	18
2.4 Avslutande diskussion	20
3 GÄLLANDE RÄTT	22
3.1 Introduktion	22
3.2 Avgörandet i vårdnadsålet som begärs verkställt	23
3.3 Verkställighetsansökan och dess bedömning	24
3.3.1 Ansökan, talerätt och tvångsmedel	24
3.3.2 Barnets bästa i främsta rummet och hänsyn ska tas till barnets vilja	26
3.3.3 Frivilligt fullgörande och möjlighet att förordna om medlare	28

3.4	Legala verkställighetshinder	30
3.4.1	Introduktion	30
3.4.2	Barnets vilja	30
3.4.3	Verkställighet oförenlig med barnets bästa	33
3.5	Barnets rätt att uttrycka sina åsikter i barnrättslagen	34
3.6	Barnets rätt att uttrycka sina åsikter i annan lagstiftning	37
3.7	Sammanfattande analys	39
4	EMPIRISK UNDERSÖKNING AV UNDERRÄTTSBESLUT	42
4.1	Introduktion	42
4.2	Genomförande och urval	43
4.3	Kvalitativ undersökning	45
4.3.1	Introduktion	45
4.3.2	Grupp ett - bifall på grund av att förälder medgett talan	46
4.3.3	Grupp två - verkställighetsbeslut avseende de yngre barnen	47
4.3.3.1	Introduktion	47
4.3.3.2	Ansökan bifölls	47
4.3.3.3	Ansökan lämnades utan bifall	49
4.3.4	Grupp tre - verkställighetsbeslut avseende de äldre barnen	51
4.3.4.1	Introduktion	51
4.3.4.2	Ansökan bifölls	51
4.3.4.3	Ansökan lämnades utan bifall	53
4.3.4.4	Besvarande av frågorna	54
4.4	Sammanfattande analys och slutsatser av undersökningen	63
4.4.1	Ålderns betydelse för bedömningen av viljan	63
4.4.2	I vilken utsträckning tar domstolen hänsyn till barnets vilja? Vad är det som gör att ett avgörande verkställs?	64
5	AVSLUTANDE ANALYS OCH SLUTSATSER	67
5.1	Introduktion	67
5.2	Viljan som ett verkställighetshinder	68
5.3	Barnets vilja i underrättsbesluten	70
5.4	Slutsatser	72
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	74
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	77

Summary

A decision on custody, resident and/or visitation that has not been followed can be enforced in accordance with Chapter 21 in the Children and Parent Code (föräldrabalk (1949:381)), provided it is not incompatible with the best interests of the child. In such a case, the decision can be combined with coercive measures in the form of an imposition of a conational fine or police retrieval. An application for enforcement must be rejected if the child is at risk or if the child opposes enforcement and the child has reached such age and maturity that the will should be taken into account. In other words, the court must decide whether the child's will can be an obstacle. Thus, great demands are placed on the legal practitioner. To what extent can a child be heard and what meaning is given to the will if the child opposes enforcement?

The purpose of the essay is to study the importance of the child's will in enforcement cases in theory, by studying current law and in practice, through an empirical investigation of decisions from court of first instance. Furthermore, the purpose is to study and analyse from a child rights perspective what significance the child's will should have according to current law.

The conclusion is that the child's will is given little importance and that only a few children are given a right to be heard in a satisfactory manner within the framework of the enforcement process. Thus, the child's will is not given importance to the extent that it should do according to current law. In the enforcement cases, everything is at its forefront and the outcome affects the child's life to the greatest extent, but despite this, these cases and the view of the child as bearers of rights have been pushed to the sidelines.

Sammanfattning

Ett avgörande om vårdnad, boende och/eller umgänge som inte följts kan verkställas enligt 21 kap. föräldrabalk (FB), förutsatt att det inte är oförenligt med barnets bästa. I sådant fall kan beslutet förenas med tvångsmedel i form av vitesföreläggande eller polishämtning. En ansökan om verkställighet ska avslås om det finns en risk att barnet far illa eller om barnet motsätter sig verkställighet och barnet uppnått en sådan ålder och mognad att viljan bör beaktas. Domstolen ska med andra ord ta ställning till om barnets vilja kan utgöra hinder. Stora krav ställs således på rättstillämparen. I vilken omfattning får barnet komma till tals och vilken betydelse tillmäts viljan om barnet motsätter sig verkställighet?

Syftet med arbetet är att studera vilken betydelse barnets vilja tillmäts i verkställighetsmål i teorin, genom att studera gällande rätt och i praktiken, genom en empirisk undersökning av underrättsbeslut. Syftet är vidare att utifrån ett barnrättsperspektiv studera och analysera vilken betydelse barnets vilja bör ha enligt gällande rätt.

Slutsatsen är att barnets vilja tillmäts liten betydelse och att få barn ges en rätt att på ett tillfredställande sätt få komma till tals inom ramen för verkställighetsprocessen. Barnets vilja tillmäts således inte betydelse i den omfattning som den borde göra enligt gällande rätt. I verkställighetsmålen ställs allt på sin spets och utfallet påverkar barnets vardag i allra högsta grad, men trots det har målen och synen på barnet som bärare av rättigheter hamnat i skymundan.

Förord

Med detta arbete lämnar jag juristprogrammet i Lund efter en minst sagt annorlunda termin. Innan jag äntligen (!) ger mig ut i arbetslivet på riktigt finns det några personer jag skulle vilja uppmärksamma lite extra.

Tack till min handlare Titti som funnits där bara ett meddelande eller samtal bort. Tack för att du i jobbiga tider påminde mig om att det finns viktigare saker än uppsatsarbete.

Tack till min familj för ert oändliga stöd och peppande tillrop i allt i livet. Ni är det bästa jag har!

Tack till mitt fotbollslag och mina tränare, för att ni fyra dagar i veckan får mig att tänka på annat. Tack även till mina vänner, ingen nämnd, ingen glömd.

Tack till Emilia Weichbrodt för hjälp med korrekturläsning.

Jag hade hoppats jag skulle kunna avsluta juristprogrammet på samma sätt som jag påbörjade det, genom att ringa min farmor. Det är smärtsamt att hon som funnits med hela vägen inte får finnas här nu. Tack farmor för allt du gjort för mig.

Sist men inte minst ett stort tack till mina kollegor på Advokaterna Nyblom och Sarvik för inspirerande diskussioner och en inblick i den praktiska juridiken på ett sätt som varit ovärderligt för min utbildning och mitt uppsatsskrivande.

Tack!

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter (som bilaga i barnrättslagen)
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
Barnrättslagen	Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)
Ds	Departementspromemoria
EU	Europeiska unionen
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheter
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Allmänt

Barnen Kim och Alex är elva respektive nio år gamla och tingsrätten har bestämt att de ska bo med sin mamma och ha umgänge med sin pappa.¹ Vad händer då om pappan inte följer vårdnadsdomen och barnen inte flyttar till sin mamma? Hur påverkas bedömningen om barnen uppgett att de vill bo hos sin pappa och vem framför barnens vilja? Vilken betydelse bör barnens vilja få för bedömningen av om avgörandet ska verkställas eller inte?

Ett avgörande om vårdnad, boende och umgänge kan verkställas enligt 21 kap. föräldrabalken (FB). Utgångspunkten är att verkställighet ska ske förutsatt att det inte anses oförenligt med barnets bästa att verkställa ett avgörande. Barnets vilja kan utgöra verkställighetshinder. Reglerna om verkställighet enligt 21 kap. FB har inte varit föremål för någon vidare diskussion och utredning sedan införandet 1968.² I förarbeten nämns reglerna om verkställighet mycket sparsamt och framstår snarare som ett bihang än ett självständigt område.³ I betänkandet, *Se barnet*, från 2014 års Vårdnadsutredning bedömdes bestämmelserna om verkställighet i 21 kap. FB vara i behov av att moderniseras. Vidare framgick att det bör undersökas om barnets rätt att komma till tals och barnets rätt att ta del av information behöver stärkas i verkställighetsprocessen eller inte. Ingen vidare diskussion fördes eftersom det inte ingick i uppdraget att studera och utvärdera bestämmelserna i 21 kap. FB.⁴

---

¹ Omständigheterna är riktiga och tagna från ett av de beslut som granskats i den empiriska undersökningen, namnen är däremot fiktiva.

² Bortsett från när förfarandet flyttade från förvaltningsdomstol till allmän domstol och åldersgränsen i 21:5 FB togs bort, se prop. 2005/06:99.

³ Se exempelvis prop. 1982/83:165; prop. 1994/95:224; prop. 1997/98:7; prop. 2005/06:99; SOU 2017:6.

⁴ SOU 2017:6 s. 27 och s. 478-479.

Under min praktik på juristutbildningen kom jag för första gången i kontakt med verkställighetsmålen i praktiken. Jag insåg att jag läst och hört ytterst lite om reglerna i 21 kap. FB och ställde mig frågande till anledningen. Under min praktikperiod blev jag varse om att målen i allra högsta grad påverkade barnens vardag och det blev tydligt att intensiteten i konflikten mellan föräldrarna nådde en ny nivå i samband med verkställighetsprocessen. Bakom sig hade föräldrarna en konfliktfylld vårdnadsprocess och trots att det fanns ett avgörande kunde föräldrarna inte komma överens. Båda parter framförde barnets vilja, dock med helt olika innehåll. Det framgick i ett fall, senare vid huvudförhandlingen, att barnet uttryckligen motsatte sig det avgörande som skulle verkställas. Barnet hade fått komma till tals hos en utomstående person, inom ramen för verkställighetsprocessen. Vilken betydelse skulle då barnets vilja få i praktiken?

Jag har med anledning av intresset för barnets roll i verkställighetsprocessen valt att studera och undersöka reglerna enligt 21 kap. FB ur ett barnrättsperspektiv samt se hur gällande rätt tillämpas i praktiken. Vilken betydelse tillmäts barnets vilja i verkställighetsmål och vilken betydelse bör viljan tillmätas utifrån ett barnrättsperspektiv?

1.2 Syfte och frågeställningar

Detta arbetet har två syften. Det första är att studera vilken betydelse barnets vilja tillmäts i verkställighetsmål enligt gällande rätt men också i praktiken utifrån en empirisk undersökning av underrättsbeslut. Det andra är att utifrån ett barnrättsperspektiv granska och analysera vilken betydelse barnets vilja bör ha enligt gällande rätt. Syftet ska besvaras utifrån följande frågeställningar.

Huvudfråga:

- Vilken betydelse bör barnets vilja ha i verkställighetsmål enligt gällande rätt?

Ska besvaras med följande underfrågor

- Vilken betydelse ska barnets vilja tillmäts vid bedömningen av verkställighet enligt 21 kap. FB?
- I vilken utsträckning - utifrån en empirisk undersökning av underrättsbeslut - tar domstolen hänsyn till barnets vilja i verkställighetsmål? Vad är det som gör att ett avgörande verkställs?

1.3 Metod, perspektiv och etiska överväganden

1.3.1 Metod och perspektiv

I arbetet har en rättsdogmatisk metod använts för att studera betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål enligt 21 kap. FB. Rättskällevärdet, det vill säga lagtext, förarbeten, praxis och doktrin har studerats för att fastställa gällande rätt.⁵ I avsaknad av någon praxis från Högsta domstolen avseende bedömningen av barnets vilja i verkställighetsmål har viss vägledning tagits i några hovrättsbeslut. Det bör dock nämnas att hovrätternas beslut inte är prejudicerande men de har trots det ansetts värdefulla i diskussionen om när

---

⁵ Kleineman (2018) s. 21-22.

ett barns vilja i allmänhet ska kunna tillmätas betydelse. Avsteg från en traditionell rättdogmatisk metod har gjorts vid fastställande av gällande rätt avseende FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).⁶ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar har använts för att klargöra gällande rätt. Den är dock inte allmänt accepterad som rättskälla men får anses kunna användas som vägledning för att fastställa gällande rätt.⁷

En empirisk metod har använts för att se hur gällande rätt tillämpas i underrätterna och vilken betydelse barnets vilja tillmäts i praktiken. Jag har granskat verkställighetsbeslut från två tingsrätter i Sverige. Totalt 19 beslut valdes ut, beslut där tingsrätten antingen bifallit eller avslagit ansökan om verkställighet.⁸

Med anledning bland annat av att barnkonventionen ratificerats och senare inkorporerats i den svenska lagstiftningen, utgår arbetet från ett barnrättsperspektiv. Det vill säga med föreställningen att barnet är bärare av rättigheter och där målsättningen är att försöka säkerställa barnets rättigheter i alla frågor som rör barnet.⁹ Barnets rätt att komma till tals anses vara en central del av barnrättsperspektivet.¹⁰

I syfte att få en fördjupad förståelse och analys har Singers två synsätt använts, det vill säga ett behovsorienterat och kompetensorienterat synsätt på barnet. Det behovsorienterade synsättet, att barnets bästa utgår från vad barnet har för behov, går hand i hand med ett intresseteoretiskt perspektiv. Det vill säga att barnet har rättigheter för att de har behov som behöver skyddas. Ett kompetensorienterat synsätt på barnet, att barnets bästa utgår från en tanke om att barnet är kompetent att bilda åsikter och uttrycka dessa, går hand i hand med ett viljateoretiskt perspektiv. Det vill säga att barnet har rättigheter

---

⁶ Barnkonventionen finns som bilaga i barnrättslagen, Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

⁷ Prop. 2017/18:186 s. 84.

⁸ *Se vidare avsnitt 4.*

⁹ SOU 2016:19 s. 285-286.

¹⁰ SOU 2017:6 s. 495.

för att de själv har möjlighet att utkräva och avstå från att utkräva sina rättigheter.¹¹

Slutligen används gällande rätt och den empiriska undersökningen för att kunna granska, analysera och dra slutsatser för att uppfylla syftet med arbetet och besvara huvudfrågan. Det vill säga vilken betydelse barnets vilja bör ha i verkställighetsmål enligt gällande rätt ur ett barnrättsperspektiv. Vid fastställande av gällande rätt kan en de lege lata-argumentation anses ha använts. I den avslutande analysen har istället till viss del en de lege ferenda-argumentation använts, dvs. hur rätten borde se ut.¹² Jag avser dock inte att presentera förslag på förändring utan istället analysera gällande rätt och dess tillämpning i underrätt och diskutera om barnrättsperspektivet uppfylls och om det finns brister, och i så fall vilka, i lagstiftningen och/eller tillämpningen.

1.3.2 Etiska överväganden

I arbetet har vissa etiska överväganden gjorts. Besluten som granskats i den empiriska undersökningen benämns istället för med målnummer som ”beslut 1”, ”beslut 2” och så vidare. Vidare framgår det inte heller vilka tingsrätter som fattat besluten och inte heller tingsrätternas geografiska läge i Sverige. Detta för att värna om familjernas, men framförallt barnens, integritet. Det har känts viktigt att ingen känner sig uthängd i arbetet, även om jag är medveten om att alla beslut utgör allmän handling. Av samma anledning har barnen könsneutralt benämnts som exempelvis ”barnet” eller ”barnen”. Det framgår dock hur gamla barnen är, dels för att det framgår direkt av lagtext att viljan ska beaktas utifrån ålder och mognad, dels för att det under granskningen blev tydligt att åldersaspekten var viktig för analysen av när viljan diskuterades och beaktades.

---

¹¹ Singer (2019) *Barns rätt*, s. 24-30.

¹² Kleineman (2018) s. 36.

I granskningen framgår det dock i vilka beslut det var mamman och i vilka beslut det var pappan som ansökte om verkställighet. Besluten har redan avidentifierats i väldigt stor utsträckning så integriteten hos de familjer som besluten avser bör inte kunna röjas eller kränkas oavsett.

1.4 Avgränsningar

I arbetet har vissa avgränsningar gjorts. En ämnesmässig avgränsning är att det i arbetet endast är verkställighet av beslut och dom om vårdnad, boende och umgänge som ska studeras, utredas och granskas. Inte verkställighet av avtal om vårdnad, boende och umgänge som godkänts av socialnämnden.

En annan ämnesmässig avgränsning är att det endast är barnets vilja inom ramen för bedömningen av verkställighet som arbetet avser att utreda, granska och analysera. Kapitlet om gällande rätt avser således beröra endast sådant som avser betydelsen av barnets vilja inom ramen för verkställighetsprocessen enligt 21 kap. FB och inte barnets vilja för bedömningen av familjerättsliga mål i allmänhet. Det är av den anledningen som det endast är art 12 i barnkonventionen som studeras och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (europakonventionen) artikel 8 endast nämns övergripande.¹³ Det finns nämligen inga avgöranden till stöd för bedömningen av barnets vilja och i vilka situationer barnets vilja kan utgöra hinder för en ansökan om verkställighet.

Kapitlet om rättsliga principer inom barnrättens område har avgränsats på så sätt att den del av barnrätten som berör familjerätten och synsätt på barns rättigheter och allmänt om barnets vilja har studerats och diskuterats. Detta kapitel är dock mer allmänt hållet än kapitlet om gällande rätt, där det endast är verkställighetsmål enligt 21 kap. FB som studeras och betydelsen av barnets vilja i sådana mål.

---

¹³ Europakonventionen finns som bilaga i Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

En avgränsning som gjorts är att arbetet utgår från den svenska översättningen av barnkonventionen. I sammanhanget bör nämnas att det är artiklarna på konventionens originalspråk som är svensk lag. Den svenska översättningen är endast ett tolkningsverktyg.¹⁴ Arbetet utgår vidare från barnkonventionens definition av barn, det vill säga att ett barn är en människa under 18 år.¹⁵ I arbetet läggs ingen vikt vid ofödda barn eftersom de ändå inte kan vara föremål för verkställighetsärenden.

I arbetet avses med begreppet *avgörande* både beslut och dom om vårdnad, boende och umgänge. Domstolen fattar nämligen i verkställighetsmålet ett beslut och i syfte att försöka underlätta och inte blanda ihop begreppen har jag valt att benämna det beslut/den dom som begärs verkställt för *avgörande* och sedan benämns verkställighetsbeslutet som *beslut*. I några fall har dock redogörelse skett avseende om avgörandet är en dom eller ett interimistiskt beslut. Begreppen *vårdnadsvist* och *vårdnadsmål* används på vissa ställen i arbetet och i begreppen ingår alla utredningar och avgöranden om vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap. FB.

1.5 Material

Det material som använts vid fastställande av gällande rätt är lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Det vill säga rättskällevärdet.¹⁶ Praxis var begränsad och vägledning har därav tagits i beslut från hovrätterna, även om de inte är prejudicerande. Avseende barnkonventionen har barnrättskommitténs allmänna kommentar använts för att ge vägledning i hur artikel 12 ska tillämpas i praktiken. Detta trots att kommentaren inte utgör traditionell rättskälla enligt rättskällevärdet.

De beslut som utgjort underlag för arbetets empiriska undersökning fattades innan barnkonventionen utgjorde svensk lagstiftning. Barnkonventionen var

---

¹⁴ Grahn-Farley (2019) s. 26-27. Originalspråk är engelska, franska, tyska, arabiska, kinesiska, ryska och spanska.

¹⁵ Artikel 1 barnkonventionen.

¹⁶ Kleineman (2018) s. 21.

dock gällande genom ratificering och det fanns redan vid tiden för besluten bestämmelser i svensk lagstiftning om att barnets vilja skulle tillmätas betydelse.

I förhållande till framförallt doktrin är det av stor vikt att vara källkritisk och transparent i förhållande till de källor som använts, samt att tydligt redogöra för när något är allmänt vedertaget och när det är en åsikt författaren har. Jag har försökt hålla mig så nära primärkällan som möjligt. I den empiriska undersökningen utgår materialet från två tingsrätters beslut. I denna del har jag försökt vara transparent i min framställning, men samtidigt värna om familjernas integritet.

1.6 Forskningsläge

Vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap. FB är ett område som det skrivits och forskats mycket inom. Det är även det området som diskuterats mest i förarbeten, bland annat i samband med vårdnadsreformen 1998 och den senaste reformeringen av FB 2006.¹⁷ Barnrätt är även ett område som det finns mycket skrivet om, där bland annat Johanna Schiratzki och Anna Singer har bidragit.

Forskningsläget på området verkställighet enligt 21 kap. FB är mycket magert och avseende betydelsen av barnets vilja vid bedömningen av verkställighet finns mycket lite skrivet. Två av de som forskat och skrivit om verkställighetsförfarandet är Ingrid Höjer och Karin Röbbäck. År 2007 publicerade dem tillsammans i Stiftelsen Allmänna Barnhusets skriftserie texten, *Barn i kläm: hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge*. 2012 publicerade Karin Röbbäck sin avhandling *Barns röster i vårdnadstvister – om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Det bör dock nämnas att det finns läroböcker inom området, främst av Mats

---

¹⁷ Se bl.a. prop. 1997/98:7 och prop. 2005/06:99.

Sjösten.¹⁸ Det finns även lagkommentarer till 21 kap. FB.¹⁹ Många år har passerat och stora förändringar har skett i Sverige och världen. Barnkonventionens artiklar, bland annat artikel 12 om barnets rätt att komma till tals, har blivit svensk lag.²⁰ Det framgår även av den senaste utredningen, SOU 2017:6, att bestämmelserna i 21 kap. FB bör ses över.²¹ Det finns därav anledning att studera och analysera barnets rätt att komma till tals i verkställighetsmål och se vilken betydelse barnets vilja bör ha i praktiken.

1.7 Disposition

Arbetets inledande kapitel beskriver val av ämne samt anledningen till att det är verkställighet enligt 21 kap. FB samt barnets vilja som ska studeras, utredas och analyseras. Sedan redogörs för syfte och frågeställningar, metod och perspektiv, avgränsningar samt forskningsläge. I arbetets andra kapitel redogörs för barnrätten och rättsliga principer. Bland annat barnets rättigheter utifrån olika synsätt och barnets bästa och vilja i allmänhet. Kapitlet ger en övergripande blick och avser att ge en introduktion till det tredje kapitlet där gällande rätt utreds och analyseras.

I det tredje kapitlet studeras, presenteras och analyseras gällande rätt i Sverige, dels reglerna om verkställighet enligt 21 kap. FB, dels gällande rätt avseende barnets vilja och barnets rätt att komma till tals. I kapitlet redogörs för det avgörande som är föremål för verkställighetsprocessen och således tas reglerna i 6 kap. FB upp, men endast översiktligt och förenklat. Kapitlet avslutas med att den första underfrågan besvaras, det vill säga vilken betydelse barnets vilja ska tillmätas i verkställighetsmål enligt gällande rätt. Frågan besvaras redan i detta kapitel eftersom den knyter ihop kapitlet om gällande rätt. Syftet har varit att underlätta läsningen och förståelsen av den

---

¹⁸ Sjösten (2020).

¹⁹ Juno [Elektronisk resurs]. (2019-). Stockholm: Karnov Group.

²⁰ Benämns som tidigare nämnt barnrättslagen. Konventionens artiklar finns som bilaga i barnrättslagen.

²¹ SOU 2017:6 s. 27 och s. 478-479.

empiriska undersökningen genom att ha med sig de verktyg som behövs, det vill säga den gällande rätten.

Den empiriska undersökningen presenteras i det fjärde kapitlet. Inledningsvis en introduktion av genomförande och urval. Därefter följer en redogörelse för besluten som lett till bifall på grund av att ena föräldern medgett talan och sedan de beslut som avsåg de yngre barnen. Respektive del avslutas med de slutsatser som kunnat dras av undersökningen. Den huvudsakliga delen av undersökningen presenteras i avsnitt 4.2.3. Inledningsvis en kort redogörelse för besluten och sedan har några av de frågor som använts vid arbete med materialet valts ut och besvarats för att på ett tydligt och strukturerat sätt kunna analysera resultatet av undersökningen. Kapitlet avslutas med att den andra, och sista, underfrågan besvaras. I detta skede har gällande rätt utretts och analyserats och kan användas för att analysera resultatet av undersökningen. Det vill säga, hur gällande rätt ser ut och hur den tillämpas i praktiken.

I arbetets sista kapitel analyseras materialet genom att huvudfrågan för arbetet besvaras för att uppfylla syfte med arbetet. Det vill säga vilken betydelse barnets vilja har i verkställighetsmål, i teorin och praktiken, och därigenom, utifrån ett kritiskt förhållningssätt, se vilken betydelse viljan bör ha enligt gällande rätt ur ett barnrättsperspektiv.

2 Rättsliga principer inom barnrättens område

2.1 Introduktion

I detta kapitel studeras och presenteras mer övergripande utgångspunkter som är relevanta för att senare kunna utreda och analysera betydelsen av barnets vilja vid mål om verkställighet enligt 21 kap. FB. Kapitlet avser även att tydliggöra barnrättsperspektivet och fokus kommer därav vara på barns rättigheter utifrån olika synsätt, samt barnets bästa och barnets vilja. Det är relevant eftersom synen på barns rättigheter, barnets bästa och barnets rätt att komma till tals är grundläggande principer av värde att överblicka innan gällande rätt studeras, granskas och slutligen analyseras. I nästa kapitel studeras gällande rätt mer ingående, framförallt avseende reglerna i 21 kap. FB och gällande betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål.

2.2 Barnets rättigheter

Rättigheter för barn återfinns på flera ställen i den svenska rätten och en del regler har Sverige blivit bunden av genom att tillträda konventioner eller genom att vara medlem i EU. Barns rättigheter återfinns i bland annat barnkonventionen, europakonventionen, Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheter (EU-stadgan), Regeringsformen (RF) och flera svenska författningar, däribland i 21 kap. FB.²²

Den internationella utvecklingen av barnrätten har påverkat den rättsliga utvecklingen i Sverige.²³ Frågan om barnets vilja hamnade i fokus genom Sveriges anslutning till barnkonventionen 1990, framförallt art 12. Följden blev att det infördes bestämmelser i svensk rätt om skyldigheten att ta hänsyn till barnets vilja.²⁴ En stor betydelse för svensk barnrätt har barnkonventionen

---

²² Exempelvis 2:1 5 st RF. Regeln är dock endast en riktlinje och inte verkställbar.

²³ Schiratzki (2019) s. 16-17.

²⁴ Singer (2019) *Barnets bästa*, s. 35. Se bland annat prop. 1994/95:224.

men också europakonvention som är inkorporerad i svensk rätt. Viktig är framförallt artikel 8, rätten till privat- och familjeliv.²⁵

Barnrätten och den svenska lagstiftningen har genomgått stora förändringar de senaste årtiondena och utvecklingen är alltjämt pågående.²⁶ Medvetenhet kring barns behov och vikten av en god uppfostran växte fram i det svenska välfärdssamhället. Barnet sågs mer och mer som en egen individ med egna behov.²⁷ Barn har under de senaste decennierna alltmer fått ställning som ett självständigt rättsligt subjekt. Barnets bästa har blivit en väletablerad princip.²⁸ FB:s bestämmelser har ändrats flera gånger och genom ändringarna 2006 framgår det nu av portalparagrafen 6 kap. 2a § FB att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Barnets rättigheter markerades ytterligare genom bland annat införande av att hänsyn skulle tas till barnets vilja i frågor som rör barn.²⁹

Inledningsvis när barns rättigheter hamnade i fokus handlade det om att skydda barnet och se till att anpassa lagstiftningen så att barn inte for illa, exempelvis genom införande av förbud mot barnaga. Idag återfinns reglerna i den inledande paragrafen i sjätte kapitlet. Även idag diskuteras ofta barns rättigheter och barnets bästa utifrån vad barnet har för behov. Det kan kallas ett behovsorienterat synsätt på barnet. Singer menar att synen på barnets bästa utifrån barnets behov genomsyrar lagstiftningsarbetet.³⁰ Det visar sig på flera ställen i lagstiftningen, dels i regler som ger uttryck för barnets behov av omvårdnad, dels i regler angående barnets behov av kontakt med båda föräldrarna.³¹ Diskussionen har sedan gått mer och mer mot att se barnet som en autonom individ.³²

---

²⁵ Schiratzki (2019) s. 23.

²⁶ a.a. s. 16-17.

²⁷ Singer (2019) *Barnets bästa*, s. 29.

²⁸ Singer (2019) *Barns rätt*, s. 13.

²⁹ Prop. 2005/06:99 s. 45.

³⁰ Singer (2019) *Barns rätt*, s. 22-25.

³¹ Se bl.a. 6:1 FB och 6:2a FB.

³² Schiratzki (2019) s. 31.

Det finns enligt Singer ett annat synsätt, det kompetensorienterade synsättet, vilket innebär en syn på barnet som kompetent att bilda åsikter och uttrycka dessa. Denna tanke påverkades ytterligare av att Sverige ratificerade barnkonventionen. Det infördes sedan flera bestämmelser för att motsvara de krav som ställdes i barnkonventionen, däribland bestämmelser om att barnets vilja skulle få betydelse i vårdnadsfall och mål om verkställighet.³³

Vid tal om barns rättigheter menar Singer att det finns anledning att skilja på ett intresseteoretiskt perspektiv och ett viljeteoretiskt perspektiv. Enligt ett intresseteoretiskt perspektiv har barn rättigheter för att de har behov som behöver skyddas. Enligt ett viljeteoretiskt perspektiv har barn rättigheter för att de själv har möjlighet att utkräva och avstå från att utkräva rättigheter.³⁴

Singer förklarar:

”Det finns alltså två olika sätt att se på barn som rättsliga subjekt och rättighetsinnehavare. Å ena sidan ett behovsorienterat synsätt på barn som ligger bakom ett intresseteoretiskt perspektiv på rättigheter och manifesteras i barnkonventionens artikel 3 om barnets bästa. Å andra sidan ett mer kompetensorienterat synsätt på barn som talar för ett viljeteoretiskt perspektiv på barns rättigheter och som också kommer till uttryck i barnkonventionens artikel 12 om barnets åsikter.”³⁵

Det finns ingen vägledning i hur avvägningen mellan barnets bästa och barnets vilja ska ske. Om fokus ska ligga på att skydda barnet, utifrån dess behov, eller om det ska ligga på att låta barnet själv skapa och uttrycka sin åsikt. Till det kommer också att barnets vilja och åsikter ska bedömas utifrån ålder och mognad, vilket gör bedömningen ännu svårare och mer oförutsägbar.³⁶

---

³³ Singer (2019) *Barns rätt*, s. 26-27.

³⁴ a.a. s. 29-30.

³⁵ a.a. s. 31.

³⁶ a.a. s. 32.

2.3 Barnets bästa och barnets vilja i allmänhet

Det finns ingen allmän definition om vad som är barnets bästa. Bedömningen måste göras utifrån varje enskilt barns individuella behov och intressen.³⁷ I SOU 1997:116 tar svenska barnkommittén upp frågan hur barnets bästa generellt ska bedömas och hänvisar till den brittiske familjerättsexperten John Eekelaar som menade att det finns två sätt att bedöma barnets bästa.³⁸ Av SOU:n framgår följande:

”Det bästa underlaget för att bedöma vad som är barnets bästa får man genom att kombinera dessa båda perspektiv. Alltså både ett objektiva (det man vet om barn genom forskning och erfarenhet) och ett subjektivt perspektiv (genom att höra barn själva och bygga in deras synpunkter i beslutsfattandet).”³⁹

Ett sådant tillvägagångssätt är idag allmänt accepterat och speglar också bestämmelsen i bland annat 6:2a FB samt bestämmelserna i 21 kap. FB. Barnets bästa ska således bedömas utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt barnets åsikter. Det finns risk att de två perspektiven kolliderar med varandra och om de inte överensstämmer vid ett beslut som rör ett barn så finns det inga tydliga svar för vad som gäller. Singer menar dock att stor vikt ska läggas vid barnets egen vilja.⁴⁰ Det kan också knytas an till distinktionen mellan ett behovsorienterat och ett kompetensorienterat synsätt på barnet och barnet som innehavare av rättigheter.⁴¹ Barnets vilja är sedan lagändringen 2006 en betydelsefull omständighet vid prövningen av vad som är barnets bästa.⁴²

Det finns flera svårigheter med att klarlägga barnets verkliga vilja. En svårighet kommer av att barnet saknar talerätt i vårdnadstvister och mål om verkställighet. Barn har inte talerätt, processbehörighet eller rätt till ombud. Talerätt innebär en rätt att vara part och agera i processen. I vårdnadstvister

---

³⁷ Singer (2019) *Barnets bästa*, s. 21.

³⁸ Kommittén tillsattes i syfte att se om och hur svensk lagstiftning förhåller sig till barnkonventionens bestämmelser, se SOU 1997:116.

³⁹ SOU 1997:116 s.134.

⁴⁰ Singer (2019) *Barnets bästa*, s. 37-39.

⁴¹ *Se avsnitt 2.2.*

⁴² Prop. 2005/06:99 s. 6 och s. 13-15.

har föräldrarna talerätt och är part i målet. Ställning som part leder nämligen till skyldighet för domstolen att inhämta parts inställning. Rätten att komma till tals är endast en möjlighet för barnet att yttra sig och medel för att kunna utröna barnets vilja.⁴³ Det har funnits en diskussion om att införa talerätt och ge barn rätt till offentligt biträde men det har inte fått genomslag. Istället ändrades regleringen i FB så att barnet skulle ha rätt att komma till tals i samband med vårdnadsålet enligt 6 kap. FB. Bland annat ska barnet höras innan socialnämnden lämnar snabbupplysningar och ha en rätt att komma till tals i vårdnadsutredningar.⁴⁴

En annan svårighet kommer av att barn inte bedöms ha samma möjlighet att förstå konsekvenserna av sitt agerande och inte heller ska behöva bli en del av konflikten mellan föräldrarna. Problemet har diskuterats i förarbetena vid flertalet tillfällen. I propositionen, *barns rätt att komma till tals*, formulerades under rubriken allmänna utgångspunkter:

”Vad som är barnets verkliga vilja kan dock vara svårt att veta. Barnet kan på olika sätt påverkas till att ha en viss inställning och barnets inställning kan förändras från dag till dag. Det är därför viktigt att det som barnet ger uttryck för bedöms med sakkunskap och med hänsyn tagen till omständigheterna i det enskilda fallet.”⁴⁵

I propositionen, *vårdnad, boende och umgänge*, formulerades under rubriken allmänna utgångspunkter:

”Barnet skall inte behöva välja sida och ta ansvar i föräldrarnas konflikter i samband med separation eller skilsmässa, men det skall inte heller lämnas okunnigt om föräldrarnas beslut. Barnets egen uppfattning och egna önskemål skall tillmätas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad.”⁴⁶

---

⁴³ Kaldal (2014) s. 214-218.

⁴⁴ Prop. 2005/06:99 s. 44-47.

⁴⁵ Prop. 1994/95:224 s. 27.

⁴⁶ Prop. 1997/98:7 s. 35.

Vägledning för hur barnets vilja i allmänhet ska bedömas kan tas i bedömningen av barnets vilja i mål om vårdnad, boende och umgänge.⁴⁷ Det finns dock få avgöranden från HD. I ett avgörande från 1995 menade HD att den trettonåriga dotterns uttryckliga vilja var att bo hos pappan, även om utredarna menade att flickan påverkats starkt av pappan. HD tog hänsyn till flickans vilja och pappan fick ensam vårdnad.⁴⁸

Sjösten menar att gränsen för när ett barns vilja ska beaktas är flytande. Bedömningen ska ske utifrån samtliga omständigheter i det enskilda barnets fall och det är därav svårt att i praxis utröna några tydliga riktlinjer för vad som gäller angående barns vilja utifrån ålder och mognad. Viktigast för bedömningen är om den uttryckta viljan är barnets verkliga viljeyttring. Sjösten redogör vidare för att ett barn som fyllt tolv år endast i undantagssituationer inte får sin vilja beaktad medan ett barn som fyllt 10 år endast i undantagssituationer får sin vilja beaktad.⁴⁹

2.4 Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis ska en avslutande diskussion avseende betydelsen av olika synsätt på barnets rättigheter och barnets vilja diskuteras, men också svårigheterna som tagits upp avseende att fastställa ett barns verkliga vilja. Detta mot bakgrund av att syftet med arbetet är att, dels studera och granska vilken betydelse barnets vilja har i verkställighetsmål i teori och praktik, dels att utifrån ett barnrättsperspektiv granska vilken betydelse barnets vilja bör ha enligt gällande rätt.

Att bedömningen av barnets bästa ska bestå av en prövning baserad på objektiva och subjektiva rekvisit framstår vara en väletablerad och allmänt accepterad princip. Kunskap och beprövad erfarenhet om barn ska kombineras med barnets egen uppfattning för att nå det beslut som kan anses

---

⁴⁷ Att barnets vilja ska kunna påverka bedömningen av barnets bästa, utifrån ålder och mognad, följer av bl.a. 6:2a FB, 21:1 och 21:5 FB.

⁴⁸ NJA 1995 s. 398.

⁴⁹ Sjösten (2020) s. 63-68.

vara barnets bästa. Det finns ingen klar åldersgräns för när viljan ska beaktas, en enskild bedömning ska ske.

Det finns således flera svårigheter med att ta reda på barnets verkliga vilja. Uppdelningen av barns rättigheter mellan ett kompetensorienterat och ett behovsorienterat synsätt kan underlätta analysen och diskussionen om barnets rätt att uttrycka sin vilja och vilken hänsyn viljan ska tillmätas för bedömningen av vad som är barnets bästa. Det behovsorienterade synsättet utgår från att bedömningen bygger på att skydda barnet och se vad barnet har för behov, exempelvis ett behov av att inte fara illa och ett behov av tillgång till båda sina föräldrar. Det kompetensorienterade synsättet utgår från att bedömningen baseras på de åsikter barnet gett uttryck för med en grundtanke att barnet är kompetent att själv kunna uttrycka sin åsikt eller avstå från att uttrycka sin åsikt. Det senare synsättet skapar förutsättning att betrakta barnet som en autonom individ. En bedömning av barnets bästa, hur mycket den som tillämpar lagen än vill se barnet som en autonom individ, utgår från vad vuxna anser är det bästa för barnet. Det kan därav vara svårt att argumentera för att barnet fullt ut ses som bärare av rättigheter med möjlighet att utkräva dessa i form av att få sin vilja beaktad.

En svårighet är att ta reda på vad som är barnets verkliga vilja eftersom barn ofta påverkas av sina föräldrar. I flera förarbeten har det förts en diskussion som problematiserar förhållandet, att barn ska ges möjlighet att få information och få sin vilja beaktad men att de inte ska dras in i konflikten eftersom det anses påverka dem negativt. En annan omständighet som försvårar bedömningen är att barnet inte har talerätt i familjerättsliga frågor. Domstolen har således ingen skyldighet att inhämta barnets inställning utan barnet har endast en rätt att få uttrycka sin vilja och eventuellt få den beaktad.

Det som diskuterats ovan är kunskap som är väsentlig att ta med sig för att studera gällande rätt avseende verkställighetsmål enligt 21 kap. FB och betydelsen av barnets vilja vid bedömningen av verkställighetsmål.

3 Gällande rätt

3.1 Introduktion

I föregående kapitel behandlades barns rättigheter utifrån olika synsätt och allmänna utgångspunkter för bedömningen av barnets vilja och barnets bästa mer övergripande. I detta kapitel ska gällande rätt avseende betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål enligt 21 kap. FB utredas och analyseras. Det är således inte bedömningen och betydelsen av barnets vilja i allmänhet i familjerättsliga mål som ska utredas utan endast gällande rätt inom ramen för mål om verkställighet.

I detta kapitel ska inledningsvis redogöras för det vårdnadsavgörande som den ena föräldern inte följt och som därmed blivit föremål för en verkställighetsprövning enligt 21 kap. FB. Det är av vikt att i vart fall övergripande ha en förståelse för det avgörande som begärs verkställt och vad det baseras på.⁵⁰ Efter det ska verkställighetsansökan och regler om handläggning, talerätt m.m. studeras och presenteras. Fokus i kapitlet kommer vara på den materiella prövningen av verkställighetsmål och betydelsen av barnets vilja. Barnets rätt att få uttrycka sina åsikter i barnrättslagen och annan lagstiftning kommer även att utredas och presenteras. Avslutningsvis analyseras den gällande rätten genom att den första underfrågan besvaras. Detta för att ha kännedom om rättsläget vid den empiriska undersökningen.

---

⁵⁰ Begreppet *avgörande* används som samlingsbegrepp för både beslut och dom som fattats enligt 6 kap. FB. Begreppen *vårdnadsmål* och *vårdnadstvist* avser mål om vårdnad, boende och/eller umgänge enligt 6 kap. FB. *Se även avsnitt 1.4.*

3.2 Avgörandet i vårdnadsmålet som begärs verkställt

I de fall föräldrar inte kan komma överens om vårdnad, boende och/eller umgänge kan domstolen efter ansökan ta beslut i frågan enligt 6 kap. FB. Ett sådant avgörande ska fattas utifrån vad som är barnets bästa. Reglerna om verkställighet enligt 21 kap. FB kan aktualiseras när en av föräldrarna inte följer ett sådant avgörande.⁵¹ Nedan följer en kort redogörelse för bedömningen som görs i vårdnadsmålet enligt 6 kap. FB. Detta i syfte att förstå vad som ligger till grund för det avgörande som är föremål för verkställighetsmålet.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska vikt fästas särskild vid risken att barnet far illa och behovet av kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn ska också tas till barnets vilja med beaktande av ålder och mognad. Barnets egna uppgifter ska vägas in i den helhetsbedömning som ska göras av samtliga omständigheter.⁵² Det framgår av förarbetena att bedömningen ska innefatta att lyssna på barnet samt respektera barnets uppfattning, dock innebär det inte att barnets åsikt måste följas.⁵³ Av förarbetena framgår vidare att bedömningen ska *”bygga på kunskap och beprövad erfarenhet i kombination med att barnet självt får komma till tals”*.⁵⁴

Grundtanken är att det bästa för barnet är om föräldrarna kommer överens och sedan 2006 års reformering av FB är det möjligt för domstolen att verka för att föräldrarna ska komma överens, dels genom att föra diskussioner för att nå en samförståndslösning, dels genom att förordna om samarbetsamtal.⁵⁵ Domstolen ska i första hand verka för att nå en samförståndslösning på egen hand, men kan även uppdra åt en medlare eller förordna om samarbetsamtal.⁵⁶ För de fall föräldrarna inte lyckats komma överens och

---

⁵¹ 21:1 FB.

⁵² 6:2a FB.

⁵³ Prop. 2005/06:99 s. 39.

⁵⁴ a.a. s. 40.

⁵⁵ Se 6:18 FB och 6:18a FB.

⁵⁶ Prop. 2005/06:99 s. 60-63.

domstolen måste fatta ett beslut har de en skyldighet att se till att ärendet blir tillbörligt utrett innan de fattar ett beslut baserat på vad som är bäst för barnet. Till sin hjälp inhämtar domstolen i de fall ofta snabbyttrande och/eller vårdnads-, boende- och umgängesutredning från socialnämnden. I vårdnadsfallen tydliggörs barnets rätt att komma till tals genom att domstolen inhämtar utredning från socialnämnden. Den som utför utredningen har i uppdrag att prata med barnet.⁵⁷ Barnet ges således, i vart fall i teorin, en möjlighet att uttrycka sin vilja innan domstolen fattar beslut. Domstolen avgör sedan om viljan ska tillmätas betydelse för bedömningen i vårdnadstvisten.⁵⁸

Nedan kommer gällande rätt avseende verkställighet enligt 21 kap. FB presenteras, dvs. bedömningen av barnets bästa samt det legala hindren mot verkställighet, framförallt betydelsen av barnets vilja.⁵⁹

3.3 Verkställighetsansökan och dess bedömning

3.3.1 Ansökan, talerätt och tvångsmedel

Ansökan om verkställighet enligt 21 kap. FB söks hos den tingsrätt där barnet har sin hemvist.⁶⁰ Det är inte enbart domar som vunnit laga kraft som kan verkställas, utan även interimistiska beslut. Schiratzki menar att denna möjlighet finns för de situationer när man skyndsamt vill förändra barnets situation.⁶¹ Det kan vara så att föräldern inte följer ett avgörande som avser överflyttning av vårdnaden eller boendet eller inte lämnar ut barnet för umgänge med den andre föräldern. Det är endast den som gått miste om tid med barnet, på grund av att fullgörandet inte skett, som kan begära verkställighet. Det är inte heller möjligt att införa sanktioner mot en umgängesvägrande förälder. I förarbetena påtalades att det inte anses vara det

---

⁵⁷ 6:19 FB.

⁵⁸ 6:2a FB.

⁵⁹ Reglerna om verkställighet finns i huvudsak i 21 kap. FB, men även i förordning (2006:467) om verkställighet av vårdnadsavgöranden, samt Lag (1996:242) om domstolsärenden.

⁶⁰ 21:1 2 st. FB.

⁶¹ Schiratzki (2013) s. 213.

bästa för barnet att framtvunga ett umgänge mellan barnet och en förälder som inte vill träffa sitt barn.⁶² Barnet kan vidare inte ansöka om verkställighet av umgänge med en förälder eftersom barnet inte har talerätt.⁶³

Verkställighetsärendena handlades tidigare i förvaltningsrätt men 2006 flyttades förfarandet till allmän domstol. Det framgår av förarbetena att anledning till att förfarandet skulle flyttas var för att verkställighetsärendena med tidigare ordning ofta blev en repris av sakfrågan som redan prövats av allmän domstol. Verkställighetsförfarandet ska, enligt förarbetena, avse att utreda om det finns hinder mot verkställighet. I förarbetena framgår vidare att ändringen ska öka rättssäkerheten, vilket framförallt ska gynna barnen, genom att det ska ges bättre förutsättningar att handlägga en effektiv prövning av hög kvalitet.⁶⁴

En tvist om barnen kan bli en tidsmässigt utdragen och mycket kostsam process. Verkställighetsmålen föregås ofta av en mycket långdragen tvist om vårdnad, boende och umgänge. Till skillnad från vårdnads mål enligt 6 kap. FB måste den förlorande parten i verkställighetsmålet ersätta den andra partens rättegångskostnader. En part kan även vara tvungen att betala motpartens rättegångskostnader om rättegången bedöms vara onödig. Om ärendet avskrivs för att parterna nått en samförståndslösning kan domstolen besluta att de ska stå för sina egna kostnader.⁶⁵

En tvist kan få ekonomiska konsekvenser av andra anledningar, det vill säga om beslutet förenas med tvångsmedel i form av vite. Ett beslut om verkställighet får, även om part inte yrkat på det, förenas med tvångsåtgärder i form av vite eller hämtning. Tvångsåtgärder används i de situationer när domstolen anser att det behövs för att part ska följa avgörandet.⁶⁶ Att hänsyn ska tas till barnets vilja gäller även vid val av tvångsmedel. Alla bedömningar

---

⁶² Prop. 1997/98:7 s. 61-62.

⁶³ Kaldal (2014) s. 214.

⁶⁴ Prop. 2005/06:99 s. 70-71.

⁶⁵ 21:13 FB och 18 kap Rättegångsbalk (1942:740).

⁶⁶ 21:3 FB.

ska utgå från vad som anses vara bäst för barnet.⁶⁷ Redan i förarbetena på 80-talet framhölls att det fanns en stor risk att barnet led skada av polishämtning och att det därav skulle användas restriktivt. Det framhölls dock att det i vissa fall kunde behövas, men i princip aldrig för att verkställa ett avgörande avseende umgänge. Vite ansågs vara det huvudsakliga tvångsmedlet.⁶⁸ Av förarbetena till dagens föräldrabalk framgår att det huvudsakliga tvångsmedlet vid verkställighet är vite.⁶⁹

Det får förstås som att utöver risken att förlora tvisten om barnet, vilket måste anses vara det primära, kan tvistande om barnet få stora konsekvenser ekonomiskt för föräldern eftersom denne själv måste stå för sitt ombuds kostnader. I verkställighetsmål måste även den tappande parten stå för motpartens rättegångskostnader, vilket innebär att verkställighetsprocessen innebär en ekonomisk risk. Att en part dessutom kan föreläggas betala vite eller riskera att betala motpartens rättegångskostnader i tvist om verkställighet utgör en risk att de ekonomiska konsekvenserna blir ännu större. Det kan i förlängningen leda till att en förälder, på grund av ekonomiska skäl, inte kan ”kriga” för sitt barns vilja.

3.3.2 Barnets bästa i främsta rummet och hänsyn ska tas till barnets vilja

Genom 1998 års vårdnadsreform infördes uttryckliga regler om barnets bästa i 21 kap. FB.⁷⁰ Lagändringen innebar inte någon ändring i gällande rätt utan var snarare en markering av att barnets bästa skulle vara utgångspunkt för bedömningen.⁷¹ I övrigt fördes inte någon vidare diskussion om verkställighetsmålen mer än att det inte bedömdes behövas någon lagändring för att tillförsäkra barn en rätt att komma till tals i verkställighetsmålen. Detta då verkställighetsmålen endast ansågs vara en fortsättning av vårdnadsålet

---

⁶⁷ Prop. 2005/06:99 s. 95.

⁶⁸ Prop. 1982/83:165 s. 17-20.

⁶⁹ Prop. 2005/06:99 s. 74.

⁷⁰ Prop. 1997/98:7 s. 18.

⁷¹ a.a. s. 127.

och barnet redan skulle ha fått komma till tals i den processen.⁷² Genom 2006 års reformering av FB förtydligades i den inledande paragrafen att hänsyn skulle tas till barnets vilja med beaktande av ålder och mognad i beslut om verkställighet.⁷³

Det framgår av 21 kap. 1 § FB att vid mål om verkställighet ska *barnets bästa komma i främsta rummet*. Det framgår vidare att *hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad*.⁷⁴ Paragrafen är allmänt hållen och i alla bedömningar under verkställighetsprocessen ska barnets bästa komma i främsta rummet samt hänsyn tas till barnets vilja. Vid bedömningen av om ansökan om verkställighet ska bifallas eller avslås ska således inga andra intressen betraktas som viktigare än vad som är bäst för barnet.⁷⁵

Utgångspunkten för domstolen ska vara att det avgörande som begärs verkställt är grundat på vad som är barnets bästa, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Vid bedömningen i verkställighetsmålet är utgångspunkten att en omprövning inte ska ske utan att avgörandet, som bedömts vara till barnets bästa, ska verkställas.⁷⁶ Det föreligger således en presumtion för att verkställighet ska ske. Det är enbart det legala verkställighetshindren i kapitlets femte och sjätte paragraf som kan bryta presumtionen.⁷⁷ Det vill säga barnets vilja, samt om verkställighet är oförenligt med barnets bästa.⁷⁸ Det hänger ihop med vad som i förarbetena uppgavs vara anledningen till att verkställighetsförfarandet skulle flyttas från förvaltningsdomstol till allmän domstol. Det vill säga att verkställighetsförfarandet inte skulle vara en upprepning av sakfrågan, vilken redan prövats av allmän domstol.⁷⁹

---

⁷² Prop. 1997/98:7 s. 100.

⁷³ Prop. 2005/06:99 s. 13 och s. 94-95.

⁷⁴ 21:1 1 st FB.

⁷⁵ Prop. 2005/06:99 s. 94-95.

⁷⁶ a.a. s. 79.

⁷⁷ Schiratzki (2013) s. 213.

⁷⁸ 21:5 och 21:6 FB.

⁷⁹ Prop. 2005/06:99 s. 70-71.

I förarbetena till senaste reformeringen av FB nämndes, under rubriken *barns rätt att komma till tals*, endast bestämmelserna i vårdnads mål enligt 6 kap. FB.⁸⁰ I kapitlet om verkställighet nämndes att det inte krävs någon föreskrift om utredning av barnets vilja i verkställighetsmålet men att barnet måste ges möjlighet att komma till tals. Domstolen måste utreda ärendet, framförallt om det gått lång tid sedan domstolen avgjorde frågan eller om nya avgörande omständigheter skett. Det framhålls i förarbetena att det som tidigare bedömdes som barnets bästa möjligen inte längre är det bästa för barnet och att verkställighet därav inte ska ske förbehållslöst. Beslutet ska baseras på omständigheterna vid tidpunkten för domstolens bedömning i verkställighetsfrågan. Omständigheterna kan ha ändrats och det kan finnas grund för att inte verkställa ett avgörande, trots att utfallet vid tiden för vårdnadstvisten bedömdes vara det bästa för barnet.⁸¹

3.3.3 Frivilligt fullgörande och möjlighet att förordna om medlare

Innan beslut tas i verkställighetsmålet får domstolen lämna i uppdrag till en utomstående, vanligtvis en tjänsteman inom socialtjänsten, att verka för att ett frivilligt fullgörande sker. Det vill säga att den som vid tidpunkten har barnet hos sig frivilligt följer avgörandet, oavsett om det handlar om överflyttning av barnets boende eller utlämnande för umgänge.⁸² Det framgår vidare direkt av lagtexten att tiden för uppdraget inte får sättas längre än två veckor, men att tiden kan förlängas om det finns förutsättning att nå en frivillig fullgörelse.⁸³ Sjösten menar att det inte finns någon bortre tidsgräns för hur många gånger förlängning kan ske men att en utdragen handläggning inte är att föredra av hänsyn till barnet. Ett tydligt skyndsamhetskrav föreligger.⁸⁴

---

⁸⁰ Prop. 2005/06:99 s. 44.

⁸¹ a.a. s. 79-82.

⁸² 21:2 1 st FB.

⁸³ 21:2 2 st FB.

⁸⁴ Sjösten (2020) s. 304-305.

Utgångspunkten för uppdraget är frivillighet och medlaren ska verka för att fullgörande sker frivilligt.⁸⁵ Om fullgörande inte kunnat ske ska medlaren inom den angivna tiden redogöra för de åtgärder som vidtagits samt om det föreligger hinder mot verkställighet.⁸⁶ Medlaren har även i uppdrag att försöka klarlägga barnets inställning samt presentera den för domstolen.⁸⁷ Samtal med barnet får dock inte ske utan samtycke från vårdnadshavaren och om det finns två vårdnadshavare måste båda samtycka. Det faller inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt.⁸⁸ I SOU 2017:6 framgår det att det finns fall där vårdnadshavaren inte lämnat sitt samtycke och således begränsat barnets möjlighet att uttrycka sin vilja, men att det trots allt är ovanligt.⁸⁹ Det gavs i SOU:n förslag på att företrädare från socialnämnden, även mot vårdnadshavarnas vilja, ska kunna prata med barnet och att barnet ska ges möjlighet att uttrycka sin åsikt.⁹⁰ Förslaget har dock ännu inte fått genomslag i lagstiftningen.

Sjösten menar att en förutsättning för att förordna om medling är att den bedöms vara meningsfull samt att det finns viss sannolikhet för framgång. Handläggningen av verkställighetsmål bör enligt Sjösten ske skyndsamt och medlare ska inte förordnas om det riskerar medföra att processen fördröjs. Ett annat skäl emot, utöver risken för fördröjning, är om tidigare försök av medling och vitesföreläggande misslyckats. Sjösten menar vidare att uppdraget har dubbel funktion, dels att verka för ett frivilligt fullgörande, dels att domstolen får utredningsmaterial.⁹¹ Torbjörn Malm menar att en medlare inte kan utses enbart i syfte att domstolen ska få underlag i prövningen av verkställighetsfrågan.⁹²

---

⁸⁵ Kommer använda ordet medlare, trots att det inte förekommer i lagtexten. Sjösten använder också ordet medlare, se Sjösten (2020) s. 303 ff.

⁸⁶ 21:2 2 st FB.

⁸⁷ Sjösten (2020) s. 305.

⁸⁸ Om en vårdnadshavare gäller reglerna i 6:11 FB, om två vårdnadshavare 6:13 FB.

⁸⁹ SOU 2017:6 s. 302.

⁹⁰ a.a. bl.a. s. 318.

⁹¹ Sjösten (2020) s. 303-305.

⁹² Malm, Lexino lagkommentar, 21:2 FB.

3.4 Legala verkställighetshinder

3.4.1 Introduktion

Utgångspunkten för verkställighetsmål är som tidigare nämnt att det inte ska ske någon omprövning utan att avgörandet ska verkställas.⁹³ Det finns dock legala verkställighetshinder, vilka framgår av 21 kap. 5-6 §§ FB.

Nedan följer en redogörelse för i vilka situationer ett avgörande inte ska verkställas. Detta trots att avgörandet vid tiden för vårdnadsvisten baserades på vad som ansågs vara bäst för barnet.

3.4.2 Barnets vilja

I vissa fall kan barnets vilja utgöra ett hinder mot verkställighet av ett avgörande angående vårdnad, boende och/eller umgänge. Det framgår av kapitlets inledande paragraf att *hänsyn ska tas till barnets vilja*.⁹⁴ Kapitlets femte paragraf talar om hur barnets vilja ska bedömas när barnet motsätter sig verkställighet, *dvs. att verkställighet inte får ske mot barnets vilja om barnet nått en sådan ålder och mognad att viljan bör beaktas*. Undantaget är om rätten finner verkställighet nödvändig av hänsyn till barnets bästa.⁹⁵ Det innebär med andra ord att verkställighet endast får ske mot ett barns vilja, som uppnått en tillräcklig ålder och mognad, om det bedöms vara nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. I övriga situationer utgör viljan hinder mot verkställighet.

Bestämmelsen har inte, bortsett från att åldersgränsen först sänktes och sen togs bort, ändrats sedan den infördes 1968.⁹⁶ Av förarbetena framgår att det förts diskussion om barnets vilja bör påverka bedömningen och om hörandet av barnet bör tas bort i lagstiftningen. Detta för att renodla verkställighetsförfarandet i samband med att processen flyttades från

---

⁹³ Se avsnitt 3.3.

⁹⁴ 21:1 1 st FB.

⁹⁵ 21:5 FB.

⁹⁶ SOU 2005:43 s. 614. Se även prop. 1982/83:165 och prop. 2005/06:99.

förvaltningsdomstol till allmän domstol. Regeringen ansåg att det skulle vara att gå för långt och att barn ska ges samma möjlighet att komma till tals i verkställighetsprocessen som när sakfrågan avgörs.⁹⁷

Vid bedömningen av barnets vilja samt vilken betydelse viljan ska tillmätas ska barnets ålder och mognad vara avgörande. Det finns ingen åldersgräns och inte heller någon vägledning i förarbetena för hur bedömningen ska gå till. Tidigare fanns i lagtext en uttrycklig åldersgräns för när barnets vilja skulle beaktas. Viljan hos barn som var yngre än tolv år kunde endast beaktas i de situationer när barnet ansetts uppnått en tillräcklig mognad. Åldersgränsen utgjorde ett riktmärke. Kritiken som framfördes var att det fanns en risk att bedömningarna blev schablonmässiga och att hänsyn inte togs till yngre barns vilja. Åldersgränsen togs bort i syfte att öka möjligheten att lägga vikt även vid yngre barns åsikt och vilja.⁹⁸

I förarbetena ansåg man att det inte behövdes någon föreskrift om utredning av barns vilja i verkställighetsmål men att barnet måste ges möjlighet att komma till tals.⁹⁹ Det framfördes att det ofta finns mycket utredning att tillgå från vårdnadsålet eftersom det där finns föreskrift om utredning.¹⁰⁰ Samtidigt framhålls i förarbetena, med anledning av diskussionen om beaktandet av barnets vilja, att det kan finnas ett behov av utredning eftersom förhållandena till grund för beslutet kan ha ändrats. Domstolen måste ta hänsyn till barnets vilja under verkställighetsärendet, oavsett om inställningen redan klarlagts i det avgörande som begärs verkställt. Barnet kan ha ändrat åsikt.¹⁰¹ Det kan även vara så, om tid förflutit, att barnet uppnått en sådan ålder eller mognad att viljan ska beaktas i större utsträckning.¹⁰² Det finns trots det inte någon motsvarande föreskrift om utredning, som den i 6 kap. FB avseende själva vårdnadstvisten. Det vill säga att snabbupplysning eller vårdnadsutredning kan begäras och att socialnämnden då har i uppdrag att,

---

⁹⁷ Prop. 2005/06:99 s. 81-82.

⁹⁸ a.a. s. 81-83 och s. 97.

⁹⁹ a.a. s. 81.

¹⁰⁰ *Se avsnitt 3.3.*

¹⁰¹ Prop. 2005/06:99 s. 97-98.

¹⁰² a.a. s. 81-83.

om det inte är olämpligt, prata med barnet.¹⁰³ Det finns dock möjlighet att höra barnet i domstol, under förutsättningen att det finns särskilda skäl för det och det är uppenbart att barnet inte tar skada.¹⁰⁴ Sjösten menar att en restriktiv tillämpning bör ske.¹⁰⁵ Det ska således mycket till för att barnet ska höras i domstol och mest troligt måste barnet komma till tals på annat sätt för att viljan ska kunna beaktas.

Det finns ingen vägledning i lagtext eller förarbeten för vad bedömningen av barnets vilja, utifrån ålder och mognad, ska baseras på mer än att åldersgränsen togs bort i syfte att hänsyn skulle kunna tas även till yngre barns vilja.¹⁰⁶ Inte heller framgår det på vilket sätt barnet ska få komma till tals och uttrycka sin vilja. Det finns inte heller något avgörande från HD angående när ett barns vilja, utifrån ålder och mognad, kan utgöra hinder för verkställighet. Bestämmelsen, utan tidigare åldersgräns, är fortfarande relativt ny.¹⁰⁷ En annan anledning till att det inte finns några prejudikat, bortsett från att det krävs prövningstillstånd, kan vara att föräldrarna kommit överens eller att en ny prövning redan påbörjats avseende vårdnad, boende och/eller umgänge.

Vägledning får istället tas i några verkställighetsbeslut från hovrätterna, vilka inte är prejudicerande men ändå kan ge viss vägledning. I två av besluten, ett från Göta hovrätt och ett från Svea hovrätt, lades vikt vid en trettonåringens vilja och ansökan om verkställighet lämnades utan bifall.¹⁰⁸ I beslutet från Göta hovrätt ansåg domstolen att det fanns utredning som tydligt visade på att trettonåringen motsatte sig verkställighet.¹⁰⁹ I beslutet från Svea hovrätt lades vikt vid det trettonåringa barnets vilja medan ingen hänsyn togs till viljan hos det tioåringa syskonet. Det trettonåringa barnet hade enligt hovrätten gett uttryck för sin verkliga och bestämda uppfattning medan det yngre syskonet ansågs vara i en ålder där hon var lätt att påverka och att hennes uppgifter inte

---

¹⁰³ 6:19 FB.

¹⁰⁴ 21:12 2 st FB.

¹⁰⁵ Sjösten (2020) s. 326.

¹⁰⁶ Prop. 2005/06:99 s. 81-83 och s. 97.

¹⁰⁷ Prop. 2005/06:99.

¹⁰⁸ Göta hovrätt, ÖÄ 1589-13; Svea hovrätt, ÖÄ 4048-12.

¹⁰⁹ Göta hovrätt, ÖÄ 1589-13.

säkert var uttryck för hennes verkliga vilja. Hon ansågs påverkad av föräldrarnas konflikt.¹¹⁰

I ett tredje beslut, från Göta hovrätt, verkställdes avgörandet, trots att det tolvåriga barnet motsatte sig verkställighet. Hovrätten ansåg att pojken uppnått en sådan ålder och mognad att hans vilja skulle respekteras. Dock ansåg hovrätten att utredningen inte visade att han motsatte sig verkställighet och att det inte kunde fastställas att det var hans verkliga vilja. Han ansågs starkt påverkad av föräldrarnas konflikt. Stor vikt lades även vid tanken att barnet har ett grundläggande behov av kontakt med båda sina föräldrar.¹¹¹ I ett fjärde beslut, även det från Göta hovrätt, bifölls ansökan om verkställighet avseende två barn som var tio och elva år gamla. Hovrätten menade att de *”uppnått en sådan ålder att viss hänsyn bör tas till deras vilja”*, men att mammans uppgifter om deras ovilja att träffa sin pappa inte räckte för att hovrätten skulle kunna dra slutsatsen att barnen motsatte sig umgänge.¹¹² Av hovrätternas beslut verkar det således fortfarande finnas någon form av åldersgräns eller i vart fall ett riktmärke på omkring tolv år. Det framgår vidare att svårigheten är att bedöma om det är barnets verkliga vilja eller om viljan utgör ett resultat av påverkan från föräldrarna.

3.4.3 Verkställighet oförenlig med barnets bästa

Verkställighet ska även vägras om det är uppenbart oförenligt med barnets bästa. Kapitlets sjätte paragraf ger således uttryck för ett legalt verkställighetshinder och preciserar den allmänt hållna regeln i kapitlets inledande paragraf om att barnets bästa ska komma i främsta rummet.¹¹³ Införandet av regeln motiverades med ett skydd för barnet. En omprövning ska visserligen inte ske och utgångspunkten är att domstolen ska verkställa avgörandet som begärs verkställt eftersom det som framgår av avgörandet bedömts vara bäst för barnet. Förhållandena kan dock ha förändrats. Ändrade

---

¹¹⁰ Svea hovrätt, ÖÄ 4048-12.

¹¹¹ Göta hovrätt, ÖÄ 2503-14.

¹¹² Göta hovrätt, ÖÄ 2884-16.

¹¹³ Se prop. 2005/06:99 s. 98.

förhållanden kan enligt förarbetena vara grund för att inte verkställa ett avgörande. En ny talan om vårdnad, boende och/eller umgänge bör då även väckas.¹¹⁴

Det åligger domstolen att se till att omständigheterna av betydelse blir utredda och pröva ärendet. Verkställighetsprövningen ska fokusera på barnets bästa med beaktande av risker för barnet. Domstolen måste göra en fristående bedömning av risken för att barnet far illa, oavsett om och i så fall vilken bedömning som tidigare gjorts. Då prövningen inte avser en omprövning är det generellt endast nya omständigheter och förändrade förhållanden som kan leda till att verkställighet nekas.¹¹⁵ Sjösten menar att en inte ringa risk innebär att verkställighet är oförenlig med barnets bästa och att i sådana situationer ska verkställighet inte ske.¹¹⁶ Det finns även anledning att studera andra omständigheter och förändrade förhållanden. Ett exempel som nämns i förarbetena är om ena parten blivit utan boende. Det framhålls att en sådan omständighet inte riskerar att skada barnet men att verkställighet vid tidpunkten inte är förenlig med barnets bästa.¹¹⁷

3.5 Barnets rätt att uttrycka sina åsikter i barnrättslagen

I 21 kap. FB har vi kunnat se att hänsyn ska tas till barnets vilja vid beslut i verkställighetsmål och att barnets vilja kan utgöra hinder mot verkställighet, utifrån ålder och mognad. Av kapitlet framgår även att barnet kan höras i domstol men att Sjösten menar att en restriktiv tillämpning ska ske och att barnets vilja troligen behöver framgå på annat sätt.¹¹⁸ Med anledning av att barnkonventionens artiklar nu blivit svensk lag finns det ett intresse av att studera andra bestämmelser än de som framgår av 21 kap. FB.

---

¹¹⁴ Prop. 2005/06:99 s. 79-80.

¹¹⁵ a.a. s. 98-99.

¹¹⁶ Sjösten (2020) s. 317-318.

¹¹⁷ Prop. 2005/06:99 s. 99.

¹¹⁸ *Se avsnitt 3.4.2.*

Det framgår av barnkonventionen att barnets bästa ska vara avgörande i frågor som rör barnet.¹¹⁹ Det framgår vidare av artikel 12, som består av två delar, att barn har en rätt att komma till tals.¹²⁰ Av 12.1 framgår att alla barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska ha rätt att fritt uttrycka dessa i frågor som rör dem, samt att åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.¹²¹ Den andra delen av barnets rätt att komma till tals framgår av 12.2 och innebär att barnet har en rätt att höras i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet och att barnet särskilt ska beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller genom ett lämpligt organ.¹²² Artikel 3, om barnets bästa, och artikel 12 utgör två av konventionens fyra grundläggande principer.¹²³ Barnrättskommittén menar att ett beslut inte kan anses fattat utifrån barnets bästa, artikel 3, om barnet inte givits rätt att komma till tals, art 12.¹²⁴

Konventionsstaterna har enligt första delen av artikeln, 12.1, en skyldighet att se till att genomföra lämpliga åtgärder för att barnets rättighet enligt artikeln inte kränks. Det ska finnas metoder för att klarlägga barns åsikter men åsikterna ska också tillmätas betydelse.¹²⁵ Konventionsstaterna ska vidare utgå från att alla barn är i stånd att uttrycka sina åsikter och ge dem en möjlighet att göra det. Barnet ska inte behöva bevisa sin förmåga innan denne ges möjlighet att uttrycka sin åsikt.¹²⁶

Artikeln har ingen åldersgräns och barnrättskommittén avråder från att införa åldersgränser då forskning visar att även mycket små barn kan bilda åsikter.¹²⁷

---

¹¹⁹ Artikel 3 barnkonventionen.

¹²⁰ Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling i november 1989 och genom ratificering trädde den i kraft i Sverige, september 1990. Konventionen består av 54 artiklar. Barnkonventionen är sedan 1 januari 2020 svensk lag.

¹²¹ Artikel 12.1 barnkonventionen.

¹²² Artikel 12.2 barnkonventionen.

¹²³ De fyra grundläggande principerna är art. 2 (diskrimineringsförbud), art. 3 (barnets bästa), art. 6 (rätten till liv, överlevnad, utveckling) och art. 12 (rätt att komma till tals).

¹²⁴ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12, p. 74.

¹²⁵ a.a. p. 19.

¹²⁶ a.a. p. 20.

¹²⁷ a.a. p. 21.

Den som är ansvarig för barnet måste vidare informera barnet om vad det är som gäller, vilka valmöjligheter som finns samt vilka beslut som kan komma att fattas.¹²⁸ Det är inte enbart barnets ålder som påverkar om barnets åsikter ska tillmätas betydelse utan även barnets mognad. Barnrättskommittén menar att *”mognad avser förmågan att förstå och bedöma konsekvenserna av en särskild fråga, och måste därför övervägas när barnets individuella förmågor fastställs.”*¹²⁹

Det framgår av artikelns andra punkt att barnet ska ges möjlighet att uttrycka sin åsikt och få den beaktad i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet. Barnet ska beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller genom ett lämpligt organ. Företrädare kan exempelvis vara en förälder eller en socialarbetare. För de fall en företrädare hör barnet och framför dess åsikt till rätten är det av största vikt att företrädaren förmedlar barnets åsikt och företräder barnets intresse och inget annat. Barnrättskommittén framhåller dock att det i många fall finns risk för intressekonflikt mellan barnet och föräldern.¹³⁰ I många familjerättsliga situationer bör därav en förälder inte vara den som tillgodoser att barnets rätt att komma till tals respekteras. Detta eftersom det är svårt att garantera att föräldern i exempelvis vårdnadsfall och mål om verkställighet enbart företräder barnets intresse.

Barnrättskommittén menar att artikel 12 innebär ett erkännande av barnet som bärare av rättigheter.¹³¹ Barnet har rätt att uttrycka sin åsikt, men även att få den hörd. Artikeln ger uttryck för en rättighet och ska inte ses som en skyldighet för barnet att uttrycka sin åsikt.¹³² Barnrättskommittén menar vidare att det krävs att barnet får information om situationen och vad det är för beslut som ska fattas för att kunna uttrycka sin åsikt och förstå konsekvenserna av det men även för att barnet ska kunna uttrycka sig fritt.¹³³

---

¹²⁸ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12, p. 25.

¹²⁹ a.a. p. 30.

¹³⁰ a.a. p. 36-37.

¹³¹ a.a. p. 1.

¹³² a.a. p. 16-18.

¹³³ a.a. p. 22-25.

I förarbetena till inkorporeringen i svensk lag uttrycks att artikeln tillmäter barnet en rätt att uttrycka sina åsikter, men även att få dessa hörda. Åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.¹³⁴ Grahn-Farley menar att *”i alla ärenden som berör barnet ska dess åsikter höras och betraktas, men inte nödvändigtvis åtlydas.”*¹³⁵

Schiratzki menar att artikeln visar på att barnet är en egen individ med möjlighet att vara med och påverka sitt eget liv, men att det inte betyder en oinskränkt självbestämmanderätt utan endast en medbestämmanderätt.¹³⁶ Singer menar att artikel 12 innebär en *”markering av barnet som subjekt och aktör med rätt att delta i processer som rör barnet.”*¹³⁷

Det framstår som att barnet alltid, oavsett hur ålder och mognad ska bedömas, ska ges möjlighet att uttrycka sin åsikt. Det ska ske under förutsättning att barnet är i stånd att bilda egna åsikter, men det menade exempelvis barnrättskommittén att även mycket små barn kunde vara.¹³⁸ Det kan därav tolkas som att bedömningen avseende om, och i vilken grad, barnets åsikter ska tillmätas betydelse utifrån ålder och mognad, ska ske först efter att barnet getts möjlighet att fritt uttrycka sin åsikt. Det går vidare att argumentera för, utifrån barnrättskommitténs kommentar, att barnet måste getts möjlighet att uttrycka sin åsikt för att ett beslut ska anses fattat utifrån vad som är barnets bästa.

3.6 Barnets rätt att uttrycka sina åsikter i annan lagstiftning

Det finns även andra regler, utöver föräldrabalken och barnrättslagen, som behandlar barnets rätt att komma till tals. I EU-rätten finns det regler om barnets rättigheter och rätt att uttrycka sina åsikter. Artikel 24 EU-stadgan behandlar barnets rättigheter. Det framgår av artikeln att barn har rätt till

---

¹³⁴ DS 2019:23 s. 56.

¹³⁵ Grahn-Farley (2019) s. 92.

¹³⁶ Schiratzki (2019) s. 35.

¹³⁷ Singer (2019) *Barnets bästa*, s. 37.

¹³⁸ Jmf barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12, p.21.

skydd och omvårdnad samt att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla frågor som rör barnet. Barnet ska vidare fritt kunna uttrycka sina åsikter och de ska beaktas utifrån barnets ålder och mognad.¹³⁹

I sammanhanget kan även Europakonventionen nämnas, även om det inte specifikt är barnets rättigheter och barnets rätt att uttrycka sina åsikter som framgår av artiklarna. Konventionen är svensk lag och behandlar regler om skydd för de mänskliga rättigheterna. Det framgår av svensk grundlag att ingen lag eller föreskrift får meddelas i strid med konventionen.¹⁴⁰ Det är framförallt artikel 8 om rätten till privat- och familjeliv som är aktuell för bedömningar av barnets bästa och barnets vilja i familjerättsliga mål. Artikel 8 gäller dock inte specifikt barns rättigheter och barnets vilja är inte explicit uttryckt. Föräldrarna och barnet måste ges möjlighet att delta i rättegången. Europadomstolen har flera gånger påtalat att det finns en tanke om att den förälder som inte får vårdnaden om barnet ska ha rätt till umgänge, förutom när särskilda skäl talar emot. Föräldrar och barns intresse ska då ställas mot varandra men med särskild vikt på barnets intresse. En inskränkning i rätten till umgänge måste vara proportionerlig.¹⁴¹

Det finns inga avgöranden från Europadomstolen som är relevanta för bedömningen av barnets vilja i verkställighetsmål i svensk rätt. Med anledning av att det i arbetet är betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål enligt 21 kap. FB som ska utredas, granskas och analyseras har praxis från Europadomstolen avseende bedömningen av barnets vilja i allmänhet inte ansetts värdefullt att närmre studera och redogöra för.

---

¹³⁹ Europeiska unionens stadga om de grundläggande friheterna är juridiskt bindande i varje EU-land. Den trädde i kraft genom Lissabonfördraget den 1 december 2009.

¹⁴⁰ 2:19 RF.

¹⁴¹ Danelius (2015) s. 404.

3.7 Sammanfattande analys

I detta underkapitel ska den första underfrågan besvaras, dvs. vilken betydelse ska barnets vilja tillmätas vid bedömningen av verkställighet enligt gällande rätt?

Utgångspunkten för bedömningen av verkställighet enligt 21 kap. FB är att ansökan om verkställighet ska bifallas. Detta eftersom det avgörandet som begärs verkställt ska vara baserat på vad som är bäst för barnet, utifrån kunskap och beprövad erfarenhet. En avvägning och bedömning av risken att barnet får illa och behovet av kontakt med båda föräldrarna ska ha gjorts. Hänsyn ska vidare ha tagits till barnets vilja. Verkställighetsprocessen ska inte vara en upprepning av vårdnadstvisten och en omprövning ska således inte ske. Det finns dock situationer när verkställighet inte ska ske och det är framförallt om förhållandena på något sätt ändrats, till exempel om barnet riskerar fara illa eller om barnet ändrat inställning.

Av lagtexten i 21 kap. FB framgår att hänsyn ska tas till viljan och att viljan kan utgöra hinder mot verkställighet samt att bedömningen ska utgå från barnets ålder och mognad. Av förarbetena framgår att ingen föreskrift om utredning krävs i verkställighetsmål men att barn måste ges rätt att komma till tals och att hänsyn ska tas även till yngre barn vilja. Det framhålls vidare att det ofta finns mycket utredning att tillgå från vårdnadsmålet. Å ena sidan går det att ifrågasätta om ett beslut om verkställighet verkligen kan ha fattats med hänsyn till barnets vilja när domstolen inte utrett barnets inställning vid tiden för verkställighetsbeslutet. Å andra sidan kan verkställighetsmålet handläggas mycket kort efter att domstolen fattat beslut i sakfrågan och då har förhållandena troligen inte ändrats. Det är även önskvärt att barnet hålls utanför föräldrarnas konflikt så mycket som möjligt. Det finns dock en risk i en sådan situation att barnet trots allt ändrat inställning. Oavsett kvarstår det faktum att barnet ska ges möjlighet att komma till tals och ska informeras innan om syftet och konsekvensen med att uttrycka sin vilja i alla frågor som rör barnet.

Av hovrättsavgörandena framgår att det fortfarande verkar finnas ett åldersmässigt riktmärke, trots att åldersgränsen på tolv år egentligen tagits bort. Det framgår vidare att det är svårt att ta ställning till vad som är barnets verkliga vilja, både på grund av att barn är lätta att påverka men också för att de ofta hamnar i lojalitetskonflikt till sina föräldrar. Frågan man kan ställa sig då är, går det överhuvudtaget att ta reda på vad ett barn har för inställning? Är inte barnet alltid påverkad av sina föräldrar? Med anledning därav blir det svårt att argumentera för att barnets rätt att komma till tals uppfylls genom att föräldrarna framför barnets vilja. Av lagtext framgår att barnet kan höras direkt i domstol men av doktrin är det tydligt att en restriktiv tillämpning ska ske. Det mesta talar således för att barnets åsikt måste framkomma på annat sätt än genom att barnet hörs direkt i domstol.

Det framgår vidare tydligt av barnrättslagen att barn ska få komma till tals i alla frågor som rör dem. De ska fritt få uttrycka sina åsikter, i vart fall alla barn som är i stånd att bilda egna åsikter. De ska sedan få dem beaktade utifrån sin ålder och mognad. Vidare ska barn höras, antingen genom företrädare eller direkt i alla domstolsförfaranden som rör dem. Det innebär att barn i vart fall har en rättighet att, om de vill, få uttrycka sina åsikter och eventuellt få dem beaktade. Det framstår således som att barnet ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och bedömningen därefter ska ske om åsikterna kan tillmätas betydelse eller inte, utifrån ålder och mognad. Vidare framgår det av 21 kap. FB att hänsyn ska tas till barnets vilja och att viljan kan utgöra hinder mot verkställighet. Det förefaller således tydligt att barns vilja ska kunna tillmätas mycket stor betydelse, rent av avgörande betydelse, för om en ansökan ska verkställas eller inte. Vidare är det, enligt barnrättslagen, tydligt att barnet har en rätt att direkt eller genom företrädare höras. Det finns anledning att ifrågasätta om 21 kap. FB verkligen uppfyller de krav som ställs i artikel 12 i barnkonventionen.

Utifrån ett kompetensorienterat synsätt på barnet ska ett barn som uppnått tillräcklig ålder och mognad i stor utsträckning kunna påverka utfallet. Viljan behöver dock klargöras för att den ska kunna påverka bedömning. Även

avseende de barn som inte uppnått en tillräcklig ålder och mognad framgår det av 21 kap. FB att hänsyn ska tas till vilja och av barnrättslagen att barnet fritt ska få uttrycka sin åsikter och få höras, i vart fall genom företrädare.

Sammanfattningsvis kan sägas att det endast är om det går att visa att det är oförenligt med barnets bästa, på grund av att barnet exempelvis motsätter sig verkställighet eller att barnet riskerar fara illa, som en ansökan om verkställighet kan avslås. Vilken betydelse barnets vilja ska tillmätas för bedömningen beror på flera saker. För det första hur gammalt barnet är och om barnet uppnått en sådan ålder och mognad att vilja bör tillmätas betydelse. För det andra att viljan är ett uttryck för barnets verkliga vilja och inte ett resultat av påverkan från föräldrarna. För det tredje att barnet får komma till tals på något sätt så att domstolen får kännedom om barnets inställning. Å ena sidan är utgångspunkten i 21 kap. FB att barnets vilja ska kunna tillmätas avgörande betydelse för bedömningen. Å andra sidan finns det ingen föreskrift om utredning i verkställighetsmålen, det föreligger ett tydligt skyndsamhetskrav och processen ska inte utgöra en omprövning.

4 Empirisk undersökning av underrättsbeslut

4.1 Introduktion

Det har i tidigare kapitel framgått att barnets bästa är en väletablerad princip. Det har vidare framgått att barnet ska få möjlighet att uttrycka sin vilja och att den ska beaktas utifrån ålder och mognad, dels enligt reglerna i 21 kap. FB, dels enligt barnrättslagen. Av barnkonventionens artikel 12 framgår att alla barn som är i stånd att bilda åsikter ska få uttrycka dessa men även att barnet i alla domstolsförfaranden ska höras direkt eller genom företrädare. I 21 kap. FB finns det inte längre någon åldersgräns för när barnets vilja ska beaktas, framförallt i syfte att även kunna tillgodose yngre barns vilja. Av föregående kapitel har vi även kunnat se att verkställighetsförfarandet inte ska vara en omprövning av avgörandet som begärs verkställt utan att det finns en presumtion för att verkställighet ska ske om det är det bästa för barnet. Barnets vilja kan utgöra verkställighetshinder, utifrån barnets ålder och mognad. Ett annat hinder mot verkställighet är om det skulle anses oförenligt med barnets bästa. I det ska framförallt risken att barnet far illa vara i fokus.

I detta kapitel ska en kvalitativ empirisk undersökning av verkställighetsbeslut från två tingsrätter i Sverige granskas och analyseras. Undersökningen har gjorts i syfte att studera på vilket sätt tingsrätterna i sina beslut resonerar kring barnets vilja och om, och i så fall i vilken utsträckning, viljan beaktas i de enskilda fallen. Syftet med undersökningen är vidare att se om, och i så fall på vilket sätt, barnet fått komma till tals, samt vad det är som gör att ett avgörande verkställs. Inledningsvis kommer en redogörelse för hur urvalet och undersökningen gått till presenteras och en kort analys av de slutsatser som kunnat dras av materialet i stort. Därefter kommer resultatet av den kvalitativa undersökningen presenteras och analyseras.

4.2 Genomförande och urval

Inledningsvis kan påpekas att det av undersökningen framgår att relativt få mål om verkställighet enligt 21 kap. FB handläggs vid tingsrätten varje år. Tre tingsrätter kontaktades och den minsta av dessa hade inte tillräckligt många mål som avgjorts genom att domstolen fattat beslut, majoriteten av målen hade skrivits av. Beslut från den mindre tingsrätten är därav inte en del av denna undersökning, men kan trots det statuera exempel på att tingsrätten handlägger få mål om verkställighet och att ännu färre leder till att domstolen måste fatta beslut. Efter genomgång av listorna för verkställighetsmål under år 2019 på de två andra tingsrätterna som kontaktats, utökades sökningen till att även avse verkställighetsmål under 2018. Inledningsvis bestod därav materialet för undersökningen av alla mål som gett utslag som verkställighetsmål under 2018 och 2019 vid de båda tingsrätterna. Innan en kvalitativ undersökning görs av de beslut som valts ut ska några ord sägas om hur urvalet skett och varför och vilka slutsatser man skulle kunna dra av den totala andelen verkställighetsmål.

Många verkställighetsmål avskrivs innan det skett någon prövning i sak. Vid sökning i registret på en av tingsrätterna över verkställighetsmål 2018 påträffades 25 mål och 2019 påträffades 39 mål. Av dem hade majoriteten skrivits av (16 mål 2018 och 25 mål 2019). Den vanligaste orsaken till att ett mål avskrivits var att parterna kommit överens eller att en av parterna återkallat sin talan, med anledning av att parterna kommit överens eller på annan grund. Några få mål hade avvisats (Ett mål 2018 och 3 mål 2019). Totalt tre av målen rörde enbart vitesföreläggande. Efter genomläsning och urgallring återstod då sex relevanta beslut från 2018 och nio stycken från 2019. Det vill säga beslut där domstolen antingen bifallit ansökan eller lämnat ansökan utan bifall. 11 av dem var beslut där ansökan bifallits (4 mål från 2018 och 7 mål från 2019) och i fyra av besluten hade ansökan lämnats utan bifall (2 mål 2018 och 2 mål 2019).

Vid sökning i registret från den andra tingsrätten påträffades 22 mål för 2018 och 31 mål för 2019. Av dem var endast ett beslut från 2018 och tre beslut från 2019 relevanta för arbetet (Ett beslut där verkställighet bifallits från 2018 och ett där ansökan bifallits och två där ansökan lämnats utan bifall från 2019). Majoriteten av målen hade avskrivits (15 från 2018 och 9 från 2019) eller avsåg sådant som föll under övrigt, det vill säga förordnande av medlare, byte av rättshjälpsbiträde och vite m.m. Av de totalt 53 träffar från denna tingsrätt för 2018 och 2019 var således endast fyra stycken relevanta, det vill säga där tingsrätten antingen avslagit eller bifallit ansökan om verkställighet.

Vid den kvalitativa undersökningen kommer det inte nämnas om beslutet är fattat av den ena eller den andra tingsrätten och inte heller om året för avgörande är 2018 eller 2019. Undersökningen kommer bestå av de mål där domstolen fattat beslut i verkställighetsfrågan genom att antingen bifalla ansökan eller lämna ansökan utan bifall. I 6 av besluten har ansökan lämnats utan bifall och i 13 av besluten har tingsrätten bifallit ansökan om verkställighet. Undersökningen består av ett begränsat antal beslut från endast två tingsrätter i Sverige och kan inte ge en heltäckande bild av hur rättstillämpningen avseende barnets vilja ser ut i verkställighetsmål. Besluten bör trots allt, i vart fall till viss del, kunna ge vägledning och förståelse för hur domstolen diskuterar barnets vilja och vilken betydelse barnets vilja generellt får för bedömningen i verkställighetsmål.

Slutsatsen som kan dras av detta är att få ansökningar leder till att tingsrätten fattar beslut. Under urvalsprocessen framgick det mycket tydligt att majoriteten av målen skrivits av. I många fall för att parterna kommit överens, vilket kan förklaras med att huvudfokus i verkställighetsmål är att föräldrarna ska komma överens och att frivilligt fullgörande ska ske. I andra fall har det verkat som att ena parten återkallat utan att parterna kommit överens. En anledning till det kan vara att den som ansöker om verkställighet tar en stor ekonomisk risk, framförallt om denne har dåliga förutsättningar att nå framgång med sin ansökan då tappande part i verkställighetsmål måste ersätta den andra parten för dennes rättegångskostnader. Samtidigt bör den som

ansöker om verkställighet ha goda förutsättningar att nå framgång, framförallt om inte lång tid passerat sedan tingsrätten meddelade dom i vårdnadsmålet, eftersom verkställighet som huvudregel ska ske.

4.3 Kvalitativ undersökning

4.3.1 Introduktion

Undersökningen består av 19 verkställighetsbeslut där 13 av besluten lett till bifall och 6 av besluten lett till att ansökan om verkställighet avslagits.¹⁴² Besluten delades inledningsvis upp i två grupper, avslag och bifall. Gruppen avslag delades efter grundlig genomgång upp i två undergrupper, beslut där viljan diskuterats och påverkat beslutet (visade sig avse beslut om äldre barn) och beslut där viljan inte diskuterats utan där ansökan avslagits på grund av oförenlighet med barnets bästa (visade sig avse beslut om yngre barn). Gruppen bifall delades upp i tre undergrupper, beslut där talan medgetts av en av föräldrarna (olika ålder på barnen), beslut där föräldrarna tagit upp barnets vilja men domstolen inte diskuterat och/eller inte beaktat viljan (visade sig avse beslut om äldre barn) och beslut där viljan i regel inte diskuterats alls utan verkställighet skett på grund av inte oförenligt med barnets bästa (visade sig avse beslut om yngre barn).

Av detta har tre grupper skapats. 1) Bifall på grund av att förälder medgett talan, 2) Yngre barn, både bifall och avslag, 3) Äldre barn, både bifall och avslag.¹⁴³ Besluten har delats upp på detta sätt eftersom det vid granskningen tydligt framgick att barnets ålder spelade en avgörande roll för om och i vilken utsträckningen viljan diskuterades och beaktades. Med anledning av att det framgick att äldre barns vilja beaktades i större utsträckning kommer mer fokus läggas på presentation och genomgång av granskningen av de åtta

---

¹⁴² Besluten har numrerats från nummer 1-19 med start i de ansökningar som bifallits. Beslut 1-13 avser mål där ansökan om verkställighet bifallits och beslut 14-19 avser mål där ansökan lämnats utan bifall.

¹⁴³ Grupp ett avser fyra bifall (beslut 3,8,10,12). Grupp två avser fyra bifall (beslut 2,4,6,13) och tre avslag (beslut 16-18). Grupp tre avser fem bifall (beslut 1,5,7,9,11) och tre avslag (beslut 14,15,19).

beslut om verkställighet i grupp tre, det vill säga där barnen var mellan sex och fjorton år.

Barnen hördes inte i domstol i något av de 19 granskade besluten och barnets vilja har således behövt framkomma på annat sätt för att kunna beaktas.

4.3.2 Grupp ett - bifall på grund av att förälder medgett talan

I fyra av besluten ledde ansökan till bifall på grund av att den ena föräldern medgett ansökan om verkställighet.¹⁴⁴ I de mål hade domstolen att ta ställning till om verkställighet var förenligt med barnets bästa samt om verkställighet skulle förenas med vite trots medgivande. I något av målen ansågs ansökan onödig och kärke fick betala svarandes rättegångskostnader. I endast ett av målen förordnades det om medlare, men medlaren pratade inte med barnet. Ett av besluten avsåg ett barn som var tre år gammal, i övriga mål var barnen mellan tio och tretton år. Trots att barnen var mellan tio och tretton år gamla fördes ingen diskussion om barnens vilja. Detta med anledning av att föräldern redan medgett ansökan om verkställighet.

Slutsatsen som kan dras av det är att om föräldern medger ansökan om verkställighet ska ansökan bifalls. Det görs då inte en prövning av barnets vilja. Det går att argumentera för att barn inte är bärare av rättigheter, exempelvis rätten att uttrycka sin vilja och få den beaktad om föräldrarna är överens. Det är endast ett barn till föräldrar som inte kan komma överens som enligt undersökningen kan ha rätt att uttrycka sin vilja men även få den beaktad, samt avstå från att uttrycka sin vilja. Liknande blir det i de mål som återkallas, där barnens åsikt inte alls blir del av prövningen. Det är dock föräldrarna som bestämmer över barnet och det faller inom föräldrarnas ansvar enligt 6 kap. FB att besluta i frågor som rör barnet. En ordning där barnen får möjlighet att påverka beslut trots att föräldrarna är överens förefaller svårt att kombinera med föräldrarnas bestämmanderätt i 6 kap. FB.

---

¹⁴⁴ Beslut 3, 8, 10, 12.

4.3.3 Grupp två - verkställighetsbeslut avseende de yngre barnen

4.3.3.1 Introduktion

Sju av besluten avsåg barn i åldrarna tre till cirka fem år. Av de sju besluten ledde tre till att ansökan om verkställighet avslogs och fyra till att ansökan bifölls. I besluten fokuserade domstolen på om verkställighet var förenligt med barnets bästa och bortsåg från barnets eventuella vilja i bedömningen.

Nedan följer först resultatet av undersökningen för de beslut där ansökan bifallits. Inledningsvis i underkapitlet redogörs mycket kortfattat för de olika besluten och sen följer slutsatser. Likadant görs i det efterföljande kapitlet, där de beslut presenteras som avser ansökningar som lämnats utan bifall.

4.3.3.2 Ansökan bifölls

Beslut 2

Pappan ansökte om verkställighet av interimistiskt beslut om umgänge med sina två barn, tre och fem år gamla. Mamman menade att hon stoppat umgänge i väntan på vidare utredning efter att det äldsta barnet sagt att de for illa hos pappan men att umgänge nu var igång igen. Domstolen menade att inget visade på att verkställighet var oförenligt med barnens bästa.

Beslut 4

Pappan ansökte om verkställighet av dom om umgänge med barnet, tre år gammalt. Mamman hade stoppat övernattningsumgänge men inte dagsumgänge. Ansökan prövades först i annan tingsrätt och medlare utsågs som bedömde att det inte förelåg hinder mot verkställighet. Rätt tingsrätt prövade sen frågan och menade att det inte framkommit något som talade för att verkställighet var oförenligt med barnets bästa.

Beslut 6

Pappan ansökte om verkställighet av interimistiskt beslut om boende. Föräldrarna hade kommit överens om att deras femåriga barn skulle bo hos pappan. Mamman påtalade att barnet for illa hos pappan och lämnade in polisanmälan samt videoinspelning. Tingsrätten menade att barnet hamnade i lojalitetskonflikt eftersom föräldrarna inte kunde samarbeta samt att det inte gick att ta ställning till om det barnet sa i videon verkligen var dennes verkliga vilja. Tingsrätten menade att ansökan skulle bifallas eftersom det inte framkommit något till stöd för att pappan brustit i omsorgen.

Beslut 13

Pappan ansökte om verkställighet av interimistiskt beslut om umgänge. Mamman och det femåriga barnet bodde på skyddat boende i annan kommun. Umgänge skulle ske där barnet tidigare bott, i hemkommunen, på plats med personal. Mamman hade inte fått rätt till kontaktperson för att genomföra den långa resan och vågade inte resa själv. Tingsrätten menade trots det att det inte var oförenligt med barnets bästa att förordna om umgänge och att en omprövning inte skulle ske.

I majoriteten av besluten fanns misstanke och/eller anklagelse om att barnet/barnen for illa hos den andre föräldern och att verkställighet därav inte var förenligt med barnets bästa. I endast ett av målen förordnades det om medlare och medlaren har då inte, av vad som framgår av domskälen, pratat med barnet men trots det tagit ställning till att det inte fanns hinder mot verkställighet. Barnet var dock endast tre år gammalt vid prövningen. Samtliga ansökningar bifölls eftersom domstolen menade att det inte framkommit något som talade för att verkställighet skulle vara oförenligt med barnets bästa. I samtliga mål förordnades det om vite om 5 000 kr per uteblivet umgängestillfälle.

I de fyra besluten diskuterades barnets vilja endast i ett av dem. Viljan diskuterades i beslutet endast med anledning av att modern ingett video där barnet pratade. Domstolen menade att det inte gick att ta ställning till om

mamman påverkat barnet och att det därav inte gick att utröna om det var barnets verkliga vilja som kom till uttryck i videon. I övrigt diskuterades inte viljan i något av besluten, inte heller nämndes någonstans att domstolen bedömt att barnen var för unga för att viljan skulle beaktas. Inte heller framgick det om domstolen tagit hänsyn till utredning från vårdnadsålet.

4.3.3.3 *Ansökan lämnades utan bifall*

Beslut 16

Pappan ansökte om verkställighet av hovrättens dom om umgänge med barnet, tre år gammalt. Domstolen ansåg att verkställighet var oförenligt med barnets bästa på grund av pappan ansågs olämplig. Vittne styrkte mammans uppgifter om hot och missbruk. Ansökan avslogs.

Beslut 17

Målet avsåg samma barn som i beslut 16. Pappan ansökte om verkställighet av tingsrättens dom om umgänge med barnet, som nu var nästan fyra år gammalt, på oberoende plats med personal. Mamman ansågs ha gjort vad som ankom på henne som boendeförälder. Domstolen ansåg att verkställighet var oförenligt med barnets bästa på grund av att pappan bedömdes vara olämplig, bland annat på grund av osäkerhet kring drogmissbruk m.m. Ansökan avslog.

Beslut 18

Pappan ansökte om verkställighet på grund av att umgänge ställts in tre gånger. Tingsrätten menade att endast ett av tillfällena hade varit utan giltig anledning och det fanns därav ingen anledning att befara att mamman inte skulle följa domen. Ansökan avslogs.

I två av tre mål där ansökan avslogs skedde de på grund av att den ena föräldern bedömdes olämplig på grund av uppgifter om missbruk och hot. De två målen avsåg samma barn och således samma föräldrar. Det tredje målet, där ansökan lämnades utan bifall, rörde ett barn där mamman vid några enstaka tillfällen ställt in umgänge och där rätten menade att det inte fanns

anledning att befara att föräldern inte skulle efterleva domen. Barnets vilja diskuterades inte i något av målen, inte heller nämnde tingsrätten det faktum att barnet var för litet för att kunna uttrycka sin vilja. Det förordnades inte om medlare i något av målen.

Slutsatsen som kan dras efter granskning av de verkställighetsbeslut som handlade om barn under sex år är att det är tydligt att det finns en stark presumtion för verkställighet. Det framgår av 21 kap. 1 § att barnets bästa ska komma i främsta rummet och att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av ålder och mognad. I endast ett av besluten fanns det diskussion om barnets vilja. Följden av det blev att det legala verkställighetshindret som följer av att barnet motsätter sig verkställighet aldrig behövde prövas. Det framgick i regel inte vilken bedömning domstolen gjort och barnen gavs ingen möjlighet att komma till tals. Avgörande för bedömningen blev om avgörandet var förenligt med barnets bästa. En sådan bedömning gjordes i samtliga fall utom avseende ett barn eftersom det fanns uppgifter om hot och missbruk.¹⁴⁵

---

¹⁴⁵ Beslut 16 och 17, men inte beslut 18.

4.3.4 Grupp tre - verkställighetsbeslut avseende de äldre barnen

4.3.4.1 Introduktion

I denna del kommer granskningen av de åtta verkställighetsbeslut, avseende barn i ålder mellan sex och fjorton år, diskuteras och analyseras.¹⁴⁶ Fem beslut där ansökan bifölls och tre beslut där ansökan avslogs. Inledningsvis en kort redogörelse för besluten och sen besvarande av några av de frågor som använts vid genomförande av granskningen och vid arbete med materialet.

Följande frågor kommer besvaras:

- *Har det förordnats om medlare och har medlaren pratat med barnet?*
- *Har barnet fått komma till tals eller hur uppmärksammades barnets vilja?*
- *Hur resonerade domstolen kring barnets vilja? (avseende ålder, mognad och föräldrarnas påverkan)*
- *Sattes viljan i relation till någon annan omständighet och vilken betydelse tillmättes viljan i bedömningen?*

4.3.4.2 Ansökan bifölls

Beslut 1

Mamman ansökte om verkställighet av dom om umgänge med sitt nio år gamla barn. Deras gemensamma barn hade under flera år bott växelvis, sen hade mamman genom dom ensam vårdnad en period och nu hade pappan ensam vårdnad genom dom. Pappan hade stoppat umgänge mellan mamman och ett av tre barn på grund av barnets dåliga mående av att åka till sin mamma. Domstolen ansåg att barnet var starkt påverkad av föräldrarnas konflikt och menade att inställningen troligen inte hade kunnat klarläggas oavsett om medlaren tillåtits prata med barnet eller inte. Domstolen anförde i domskälen att verkställighet skulle ske eftersom det inte bedömdes vara oförenligt med barnets bästa.

---

¹⁴⁶ Ett barn var sex år gammal, övriga barn var mellan nio och fjorton år.

Beslut 5

Pappan ansökte om verkställighet av dom baserad på överenskommelse mellan parterna där de skulle ha gemensam vårdnad och barnen bo växelvis. Domen var nästan två år gammal och det pågick under verkställighetsprocessen en ny vårdnadstvist i tingsrätten. Det framfördes anklagelser mot båda parter men framförallt mot pappan. Mamman uppgav att barnen, sex och nio år, var rädda och inte ville till sin pappa. Domstolen menade, utan att nämna något om barnens inställning, att det inte framkommit något till stöd för att verkställighet skulle vara uppenbart oförenligt med barnens bästa. Ansökan bifölls därmed.

Beslut 7

Mamman ansökte om verkställighet av hovrättens dom där det framgick att hon var ensam vårdnadshavare för barnen, nio och elva år gamla, och att de därav ska bo hos henne. Barnen hade dock sedan domen bott kvar hos pappan och flera orosanmälningar hade skett. I enskilda samtal mellan socialsekreterare och barnen hade de uppgett att de vill bo hos sin pappa. Det fanns även uppgifter, från pappan, om att mamman använt våld mot barnen. Domstolen ifrågasatte om barnens uppgifter verkligen speglade deras verkliga vilja och menade att de var starkt påverkade av föräldrarnas konflikt. Domstolen menade vidare att det inte fanns några konkreta omständigheter för att barnen for illa hos mamman. Ansökan bifölls.

Beslut 9

Pappan ansökte om verkställighet av dom om umgänge med barnet, tio år gammalt. Mamman uppgav att barnet inte ville umgås med sin pappa samt att umgängesformen inte passade barnets situation idag och att pappans oflexibilitet ledde till konflikter mellan barnet och pappan. Domstolen framförde på några få rader, utan att överhuvudtaget diskutera barnets vilja, att det inte framkommit något sedan domen som gjorde att en annan bedömning skulle ske, umgänget skulle därav anses förenligt med barnets bästa. Ansökan bifölls.

Beslut 11

Pappan ansökte om verkställighet av dom om umgänge med sitt nioåriga barn. Föräldrarna hade gemensam vårdnad och barnet sitt stadigvarande boende hos mamman och umgänge med pappan. Umgänget hade inledningsvis fungerat bra men mamman menade att barnet senaste tiden inte velat åka till sin pappa. Domstolen gjorde inte någon utredning av barnets vilja. Domstolen anförde endast att det ankom på mamman att motivera och stötta barnet att träffa pappan. Tingsrätten menade att det inte framkommit något som talade för att verkställighet var oförenligt med barnets bästa. Ansökan bifölls.

4.3.4.3 Ansökan lämnades utan bifall

Beslut 14

Mamman ansökte om verkställighet av den överenskommelse om umgänge som framgick av dom. Pappan hade ställt in umgänge mellan det nioåriga barnet och dennes mamman. Flera från socialtjänsten var inblandade. Det fanns anklagelser och misstankar om att mamman och dennes nya man utsatt barnet för våld. Barnet hade bekräftat uppgifterna i bland annat barnförhör men förundersökningen hade lagts ner på grund av bristande stödbevisning. Medlaren menade i sin rapport att det fanns hinder mot verkställighet enligt 21 kap. 5-7 §§ FB. Ansökan avslogs eftersom verkställighet ansågs oförenlig med barnets bästa. Barnets vilja och uppgifterna barnet lämnat låg till grund för beslutet.

Beslut 15

Mamman ansökte om verkställighet av tingsrättens dom. Domstolen hade bestämt att mamman skulle ha vårdnaden om det yngsta barnet, tio år, samt det äldsta barnet, fjorton år och att föräldrarna skulle ha gemensam vårdnad om mellanbarnet, tolv år, men att hen skulle vara boende hos pappan. Barnen skulle ha umgänge med den förälder de inte bodde med. Alla tre barn bodde alltså kvar hos pappan och ansökan om verkställighet gällde därav endast det yngsta och det äldsta barnet. Det äldsta barnets vilja fick en avgörande betydelse och verkställighet skulle därav inte ske. Avseende det yngsta barnet

gick man dels på viljan, dels på praktiska problem och risker. Verkställighet var därav inte förenligt med det yngsta barnets bästa.

Beslut 19

Pappan ansökte om verkställighet av dom om umgänge men satt för närvarande på anstalt långt från den ort där barnen hade sin hemvist. Umgänge genom besök kunde inte verkställas på grund av praktiska omständigheter. Avseende umgänge på telefon tog domstolen hänsyn till barnens vilja. Barnen var tolv respektive nio år. Ansökan avslogs mot bakgrund av att det utifrån barnens ålder och bestämda vilja inte var förenligt med deras bästa att tvinga dem att prata med sin pappa.

4.3.4.4 Besvarande av frågorna

Nedan besvaras och analyseras granskningen av besluten i grupp tre med hjälp av de utvalda frågorna. Detta i syfte att få ett sammanhang och en större förståelse för hur, och om, domstolen diskuterat och tagit hänsyn till barnets vilja samt om, och i så fall på vilket sätt, barnet fått komma till tals. Vid besvarande av frågorna kommer för enkelhetens skull besluten där ansökan om verkställighet bifölls benämnas som bifallsbeslut och besluten där ansökan avslogs/lämnades utan bifall benämns som avslagsbeslut.

Har det förordnats om medlare och har medlaren pratat med barnet?

Det förordnades om medlare i endast ett av de fem granskade bifallsbesluten.¹⁴⁷ I målet tilläts medlaren inte prata med barnet eftersom pappan, som ensam vårdnadshavare, inte lämnade sitt samtycke. Medlaren meddelade därav att denne inte kunde fullfölja sitt uppdrag eftersom pappan motsatte sig medlingsuppdraget i sin helhet.

---

¹⁴⁷ Beslut 1.

Avseende avslagsbesluten förordnades det om medlare i två av de tre studerade besluten.¹⁴⁸ I det första målet pratade inte medlaren med barnet eftersom barnförhör planerades hållas inom kort.¹⁴⁹ Det skedde endast samtal med föräldrarna och den socialsekreteraren som träffat barnet. Medlaren menade att det förelåg hinder för verkställighet. I det andra målet pratade medlaren med barnen, vart och ett för sig.¹⁵⁰ Barnen framförde tydligt att de inte ville bo hos sin mamma. Medlaren skrev i sin rapport att det inte förelåg hinder för verkställighet eftersom det inte gick att utröna barnens genuina vilja då barnen ansågs vara så starkt påverkade av föräldrarnas konflikt. Domstolen gjorde dock en annan bedömning. I det tredje målet där medlare inte förordnades, baserades beslutet på barnens vilja eftersom de tidigare i samtal med socialsekreterare uttryckt sin vilja.¹⁵¹ I samtliga avslagsbeslut hänvisade domstolen till att barnet framfört sin vilja till annan än föräldrarna.

Har barnet fått komma till tals eller hur uppmärksammades barnets vilja?

Domstolen har, som tidigare nämnt, inte hört något av barnen direkt i domstol. I de åtta granskade besluten fick barnen komma till tals i olika utsträckning och i vissa av målen inte alls. I sju av de åtta granskade besluten anförde ena föräldern att anledning till att avgörandet inte följts var för att barnet inte ville träffa den andre föräldern eller inte ville bo hos den andre föräldern och att barnets vilja således utgjorde hinder mot verkställighet.¹⁵²

I samtliga fem bifallsbeslut har barnets inställning åberopats som grund för att avgörandet inte följts.¹⁵³ I tre av fem bifallsbeslut uppmärksammades barnets vilja inte på något annat sätt än att föräldrarna framförde barnets vilja.¹⁵⁴ Domstolen tog inte, i vart fall inte inom ramen för verkställighetsförfarandet, reda på barnets inställning. I ett av fem bifallsbeslut förordnades det om medlare men pappan vägrade låta medlare

---

¹⁴⁸ Beslut 14 och 15, men inte 19.

¹⁴⁹ Beslut 14.

¹⁵⁰ Beslut 15.

¹⁵¹ Beslut 19.

¹⁵² I samtliga beslut, både bifall och avslag, förutom beslut 19.

¹⁵³ Beslut 1, 5, 7, 9, 11.

¹⁵⁴ Beslut 5, 9 och 11.

prata med barnet och inställningen kunde således inte klargöras vidare.¹⁵⁵ I ett av fem bifallsbeslut har barnens vilja kommit till uttryck i samtal med socialsekreterare men domstolen menade att det måste beaktas i vilket sammanhang barnen fått ge uttryck för sina åsikter, bland annat om de blivit informerade om vad samtalen gått ut på.¹⁵⁶

I två av tre avslagsbeslut tog föräldern eller föräldrarna upp barnets vilja och anförde att barnet inte ville träffa den andre föräldern, samt att barnet var gammalt nog att själv bestämma.¹⁵⁷ I båda målen anförde den andre förälder att det inte kunde utgöra barnets verkliga vilja på grund av lojalitetskonflikt och framförallt att barnets vilja baserades på pappans negativa inställning till mamman. Barnen hade i båda målen fått uttrycka sin vilja till någon som inte var deras förälder. I det första beslutet hade barnet tidigare fått komma till tals i samtal med socialsekreterare och även under barnförhör.¹⁵⁸ I det andra beslutet fick barnen prata med medlaren.¹⁵⁹ I det tredje anförde föräldrar inget om barnens vilja men domstolen hänvisade till att barnen tidigare i utredning hos socialtjänsten uppgett att de inte ville prata med sin pappa.¹⁶⁰

Sammanfattningsvis kan sägas att det av de granskade besluten i regel endast var föräldrarna som framförde barnets vilja, i vart fall i bifallsbesluten. Det verkar således som att domstolen ansett att barnets rätt att komma till tals respekterats om föräldern framfört barnets vilja. De har i vart fall inte, i majoriteten av målen, agerat för att låta barnen komma till tals på annat sätt. Det har inte av domskälen framgått om, och i så fall hur, barnen fått komma till tals. I samtliga mål, förutom ett, anförde föräldern eller föräldrarna att barnet hade en vilja av vikt för bedömningen och den inställning de framförde att barnet hade talade för att barnet skulle vistas hos dem. I tre av fem bifallsbeslut har domstolen i sina domskäl inte diskuterat barnets vilja överhuvudtaget. Motsatt har skett i avslagsbesluten där barnen givits

---

¹⁵⁵ Beslut 1.

¹⁵⁶ Beslut 7.

¹⁵⁷ Beslut 14 och 15.

¹⁵⁸ Beslut 14.

¹⁵⁹ Beslut 15.

¹⁶⁰ Beslut 19.

möjlighet att komma till tals och uttrycka sin vilja hos medlare, eller där tidigare samtal med socialsekreterare bedömts som värdefulla för att klarlägga barnets vilja. Domstolen har i många av besluten inte ens diskuterat barnets vilja eller redogjort för varför viljan inte ska tillmätas betydelse. Det är tydligt att barnets vilja uppmärksammats mer i de beslut där ansökan inte bifallits. Det kan tolkas som att domstolen där känt ett behov av att motivera varför de brutit presumtionen av att verkställighet ska ske. Det kan också bero på att någon annan pratat med barnet och att det därav blir tydligare vad barnet faktiskt vill. Det blir då även lättare för domstolen att motivera ställningstagandet avseende betydelsen av barnets vilja och sedan avslå ansökan om verkställighet.

Hur resonerade domstolen kring barnets vilja? (avseende ålder, mognad och föräldrarnas påverkan)

I de fem bifallsbeslut som granskats fördes i regel inte någon diskussion av domstolen om barnets vilja och vilken hänsyn viljan skulle tillmätas i bedömningen.¹⁶¹ I fyra av fem beslut diskuterades viljan mycket lite eller inte alls.¹⁶² Detta trots att föräldern framfört barnets vilja som grund för att inte verkställa. I ett av dessa beslut nämnde domstolen att barnet endast var nio år samt att viljan inte kunde klarläggas eftersom medlare inte tillåtits prata med barnet.¹⁶³ Domstolen menade dock att barnet var så påverkad av föräldrarnas konflikt att det oavsett om medlaren hade fått prata med barnet varit svårt att klarlägga hans verkliga vilja. Domstolen menade vidare att viljan troligen var beroende av vem barnet vistades hos.

I de andra tre besluten togs inte viljan upp i bedömningen överhuvudtaget.¹⁶⁴ Domskälen var mycket korta och viljan nämndes inte alls i ett beslut.¹⁶⁵ I det andra nämndes bara i förbigående att barnet var nio år gammalt och att det ankom på mamman att motivera och stötta barnet att vilja träffa sin pappa.¹⁶⁶

---

¹⁶¹ Beslut 1, 5, 7, 9, 11.

¹⁶² Beslut 1, 5, 9, 11. Det vill säga samtliga bifallsbeslut utom beslut 7.

¹⁶³ Beslut 1.

¹⁶⁴ Beslut 5, 9, 11.

¹⁶⁵ Beslut 9.

¹⁶⁶ Beslut 11.

I det tredje var barnen sex och nio år gamla och mamman hade uppgett att de var rädda och inte ville träffa sin pappa.¹⁶⁷ Trots det fördes inte någon diskussion om viljan utifrån barnens ålder och mognad och barnen gavs inte möjlighet att komma till tals på annat sätt än genom att föräldrarna framförde deras åsikt. Den enda diskussion domstolen förde var att barnen riskerade att fara illa av föräldrarnas konflikt.

I endast ett av fem bifallsbeslut diskuterades viljan lite mer än i de övriga presenterade besluten.¹⁶⁸ Domstolen förde en diskussion om verkliga viljan respektive föräldrarnas påverkan. Domstolen menade att i vart fall det äldsta barnet, elva år, hade uppnått en sådan ålder att *det fanns anledning att överväga i vilken utsträckning hänsyn skulle tas till viljan*. Det fördes ingen diskussion om barnens, varken nioåringens eller elvaåringens, mognad. Domstolen menade att det inte gick att bortse från att barn är lätta att påverka och att deras inställning snabbt kan förändras. Viljan ansågs inte kunna tillmätas avgörande betydelse eftersom den lämnats i ett sammanhang där det var svårt att avgöra om barnen givit uttryck för sin verkliga vilja eller påverkats, samt att de inte framgick om de blivit informerade om vad samtalen gått ut på.

I samtliga tre avslagsbeslut diskuterades viljan utifrån ålder och mognad samt eventuell påverkan från föräldrarna.¹⁶⁹ I det första avslagsbeslutet menade domstolen att barnet, nio år, hade uppnått en sådan ålder och mognad att *viljan allmänt sett borde tillmätas betydelse* vid frågan om verkställighet.¹⁷⁰ Domstolen anförde att barnet definitivt var påverkad av konflikten mellan föräldrarna men att uppgifterna om våld troligen inte var ett uttryck för att bekräfta pappans negativa inställning till mamman. Barnets vilja tillmättes således betydelse.

---

¹⁶⁷ Beslut 5.

¹⁶⁸ Beslut 7.

¹⁶⁹ Beslut 14, 15 och 19.

¹⁷⁰ Beslut 14.

I det andra avslagsbeslutet gjorde domstolen en väldigt grundlig genomgång av barnens vilja och valde att ta upp ett barn för sig eftersom barnen inte var lika gamla.¹⁷¹ Det äldsta syskonet var fjorton år och domstolen menade att det inte framkommit något annat än att hen hade en utveckling och mognad som stämde väl överens med hens biologiska ålder. Domstolen menade att det äldsta syskonet *uppnått en sådan ålder och mognad att viljan skulle beaktas och annat än i rena undantagssituationer skulle den dessutom vara avgörande för tingsrättens beslut*. Avseende det yngsta syskonet, tio år, menade domstolen att inget visade på att hen var mindre mogen än andra i sin ålder. Det yngsta syskonet ansågs ha uppnått en sådan ålder och mognad att *viss hänsyn skulle tas till viljan* men att den inte skulle vara helt avgörande för domstolens bedömning.

Domstolen framhöll också att barn i den åldern inte kan överblicka alla konsekvenser av ett ställningstagande och inte har full insikt om vad som i alla lägen är till deras bästa. Domstolen beaktade viljan, framförallt fjortonåringens, och menade att verkställighet inte kunde ske mot dennes vilja. Värt att nämna är att medlaren i sin rapport redogjorde för att det inte förelåg hinder mot verkställighet då denne menade att det inte gick att utröna barnens vilja då de var så påverkade av föräldrarnas konflikt. Av beslutet får dras slutsatsen att domstolen menade att i vart fall det fjortonåriga syskonets vilja, oavsett påverkan från föräldrarna, utgjorde hinder för verkställighet. Detta är det enda av de 19 granskade besluten där domstolen mer utförligt diskuterat barnets vilja, utifrån både ålder och mognad och vägt det mot eventuell påverkan från föräldrarna.

I det tredje beslutet, barnen nio och tolv år gamla, menade domstolen att de uppnått en sådan *ålder och mognad att de kunde uttrycka en egen vilja*.¹⁷² Det fördes ingen vidare diskussion om varken åldern eller mognaden. Domstolen valde att inte ifrågasätta att den inställning de redogjort för i tidigare utredning var deras bestämda uppfattning. Domstolen menade således att det utifrån

---

¹⁷¹ Beslut 15.

¹⁷² Beslut 19.

deras ålder och bestämda vilja inte var förenligt med deras bästa att tvinga dem att prata med sin pappa.

Slutsatsen som kan dras av granskningen av de åtta besluten är att det tydligt framgår att bedömningen av barnets vilja varierar samt att barnet vilja beaktas olika mycket och ofta inte alls. Barnets vilja har också utretts i olika stor omfattning. Värt att upprepa är att i sju av åtta beslut anförde minst en av föräldrarna att barnets vilja utgjorde hinder mot verkställighet eller skäl för att verkställighet skulle ske. Barnen var nio år eller äldre, endast ett av barnen var yngre än nio år. Det bör dock nämnas att det är samtliga omständigheter i de enskilda fallet domstolen ska pröva och att varje barns situation ser olika ut. Det finns såldes ingen mall att tillämpa i varje situation.

I bifallsbesluten diskuterades viljan mycket lite och trots att barnen var omkring nio år fördes ingen eller mycket begränsad diskussion om betydelsen av viljan vid bedömningen. I ett av bifallsbesluten menade domstolen, utan vidare diskussion om viljan utifrån ålder och mognad att det ankom på mamman att verka för att det nioåriga barnet skulle vilja träffa sin pappa. I ett av avslagsbesluten däremot menade domstolen att ett nioårigt barns vilja i allmänhet bör tillmätas betydelse och i ett annat avslagsbeslut menade domstolen att viss hänsyn skulle tas till ett tioårigt barns vilja. Av domstolens motivering i avslagsbesluten förefaller det således finnas anledning att klarlägga ett nioårigt barns vilja eftersom viljan skulle kunna tillmätas betydelse och påverka bedömningen. Trots det har inte barnen i bifallsbesluten getts möjlighet att uttrycka sin vilja. I de bifallsbeslut där medlaren inte tilläts prata med barnet kunde inte domstolen göra en bedömningen av barnets vilja. Det går dock att ifrågasätta om det är önskvärt att en förälder ska ges makten att bestämma när socialtjänsten får prata med barnet eller inte. En förälder kan således begränsa barnets möjlighet att uttrycka sin vilja.

I ett av bifallsbesluten ansågs det angående ett elvaårigt barns vilja finnas anledning att överväga vilken hänsyn som skulle tas till viljan. Domstolen menade dock att barn är lätta att påverka samt att det inte framgick om barnen blivit informerade om syftet med de samtal där de uttryckt sin vilja och viljan påverkade därav inte domstolens beslut. I ett av avslagsbesluten menade domstolen däremot att ett nioårigt och ett tolvårigt barn uppnått en sådan ålder och mognad att de kunde uttrycka en egen vilja. Barnens vilja hade kommit till uttryck i tidigare utredning och det framgick inte om de blivit informerade om syftet med samtalet. De har i vart fall inte lämnat uppgifterna under verkställighetsförfarandet och kan således inte anses ha lämnat uppgifterna och samtidigt varit medveten om att det i framtiden skulle påverka ett beslut om verkställighet. Värt att nämna är dock att det handlade om umgänge per telefon, vilket kan ha påverkat domstolens bedömning. Om barnen inte ansågs vara intresserade av att prata med pappan skulle det troligen bli svårt att tvinga dem till det.

Domstolen har vidare inte diskuterat begreppet mognad utan endast redogjort för att barnet uppnått en sådan ålder och mognad att viljan kunde beaktas. I ett beslut menade domstolen att åldern stämde överens med barnets utveckling och mognad, samt för de yngre syskonet uttalade domstolen att det inte framkommit något som visade att hen var mindre mogen än andra i sin ålder. I övrigt fördes ingen diskussion om innebörden av begreppet mognad. Inte heller anförde domstolen i de bifallsbeslut där viljan inte diskuterades av domstolen, men av föräldrarna, att varken mognaden eller ålder föranledde att viljan inte skulle beaktas. Domstolen valde i många av bifallsbesluten att helt utelämna en diskussion om barnets eventuella vilja.

Sattes viljan i relation till någon annan omständighet och vilken betydelse tillmättes viljan i bedömningen?

Eftersom viljan i de flesta av bifallsbesluten inte diskuterades ingående kan viljan inte anses ha satts i relation till andra omständigheter av betydelse. Barnets vilja har inte haft avgörande betydelse för bedömningen i något av bifallsbesluten. Domstolen tog i de flesta av besluten ställning till om barnet

riskerade fara illa hos den föräldern som begärde verkställighet och i något enstaka beslut förde domstolen en diskussion om varför viljan inte kunde beaktas.¹⁷³ Barnens vilja sattes i några beslut i motsats till påverkan från föräldrarna, vilket ledde till att viljan inte beaktades. I samtliga bifallsbeslut kom domstolen fram till att ansökan om verkställighet skulle bifallas eftersom det inte framkommit något som visade att det skulle vara oförenligt med barnets bästa.

I avslagsbesluten diskuterade domstolen i huvudsak barnets vilja och vilken betydelse barnets vilja skulle tillmätas. I samtliga tre beslut tillmättes viljan stor betydelse för bedömningen. I det första beslutet diskuterades även risken att barnet for illa, men det ställdes inte mot barnets vilja.¹⁷⁴ Barnets uppgifter och vilja, tillsammans med bedömningen av risken att barnet for illa, ledde till att verkställighet inte bedömdes vara förenligt med barnets bästa.

I det andra avslagsbeslutet diskuterades i princip uteslutande barnens vilja.¹⁷⁵ Avseende det yngre barnet, tio år, var det en kombination av barnets vilja och praktiska omständigheter som föranledde att verkställighet inte kunde anses förenligt med barnets bästa. Avseende den äldre syskonet, fjorton år, ansågs verkställighet inte nödvändigt med hänsyn till barnets bästa och viljan utgjorde därmed hinder mot verkställighet. I det tredje beslutet sattes inte viljan i relation till något annat vid diskussion om telefonumgänge.¹⁷⁶ Vid bedömningen av umgänge i form av besök på anstalten diskuterades endast praktiska hinder, inget annat.

Av granskningen framgår att viljan inte, som regel, sätts i relation till andra omständigheter annat än om viljan är uttryck för verklig vilja eller ett resultat av föräldrarnas påverkan. I många av besluten har det inte förts någon diskussion alls om barnets vilja. Domstolen har istället tagit ställning till om barnet skulle riskera fara illa hos den föräldern som ansökt om verkställighet.

---

¹⁷³ Framförallt beslut 7.

¹⁷⁴ Beslut 14.

¹⁷⁵ Beslut 15.

¹⁷⁶ Beslut 19.

4.4 Sammanfattande analys och slutsatser av undersökningen

4.4.1 Alderns betydelse för bedömningen av viljan

Det har tidigare framgått att barnets vilja ska tillmätas betydelse för bedömningen, utifrån ålder och mognad och att viljan kan utgöra verkställighetshinder. I detta kapitel ska arbetets andra, och sista, underfråga besvaras utifrån resultatet av den empiriska undersökningen av underrättsbeslut.

Av granskningen framgår att det är relativt få mål om verkställighet som handläggs på tingsrätterna varje år. De mål där domstolen behöver fatta beslut leder i majoriteten av fallen till att avgörandet verkställs. Å ena sidan kan det bero på att det inte bedöms finnas något hinder mot verkställighet och att verkställighet är förenligt med barnets bästa. Å andra sidan kan det bero på att domstolen inte gör en ordentligt prövning och således förbehållslöst bifaller ansökningar. Det kan förklaras med att en omprövning inte ska ske i verkställighetsmålen, men samtidigt behöver domstolen enligt förarbetena utreda om det finns hinder mot verkställighet. I det bör ingå att ta reda på om barnet motsätter sig verkställighet eller inte.

Det blev under arbetet med materialet uppenbart att barnets ålder spelar stor roll för i vilken mån viljan överhuvudtaget nämns som ett argument i processen. Domstolen för i princip endast diskussion om barnets vilja utifrån ålder och i vissa mål förs ingen diskussion om viljan varken utifrån ålder eller mognad. Barnets mognad eller bristande mognad nämns i regel inte alls. Trots det gör domstolen olika uttalanden om vilken betydelse ett exempelvis nioårigt barns vilja borde få för bedömningen av verkställighet.¹⁷⁷

Yngre barn ges inte möjlighet att komma till tals och viljan diskuteras i princip inte, varken av domstolen eller föräldrarna. Synen på yngre barn kan därav sägas utgå från ett behovsorienterat synsätt, det vill säga att

---

¹⁷⁷ Se vidare avsnitt 4.3.

bedömningen i huvudsak utgår från vad barnet har för behov och om barnet behöver skyddas eller inte. Barn under sex år bedöms inte, av vad som framgår av de granskade besluten, vara kompetenta att själv bilda åsikter. Det går att argumentera för att grundtanken inom familjerätt, det vill säga att det bästa för barnet är om föräldrarna kan komma överens samt att ha en god kontakt med båda föräldrarna, genomsyrar domstolens bedömning. Avseende yngre barn är det tydligt att det finns en presumtion för att verkställighet ska ske. Det är endast i de situationer när barnet är i behov av skydd och det inte är förenligt med barnets bästa att verkställa ett avgörande som en ansökan avslås.

4.4.2 I vilken utsträckning tar domstolen hänsyn till barnets vilja? Vad är det som gör att ett avgörande verkställs?

Med anledning av att barnets ålder verkar påverka vilken betydelse viljan tillmäts är fokus i denna del av arbetet på viljan hos barn som är nio år eller äldre. Viljan hos barn som är yngre än sex år diskuteras i regel inte i verkställighetsmål och påverkar således inte bedömningen av om verkställighet ska ske. Inte heller viljan hos barn vars förälder medgett talan om verkställighet.

Barn hörs generellt inte direkt i domstol trots att det är möjligt enligt gällande rätt. Viljan behöver således framkomma på annat sätt. Enligt barnrättslagen ska barnet höras, antingen direkt eller genom företrädare. Barnets inställning bör vidare, enligt barnrättskommittén, framföras av annan än föräldern.¹⁷⁸ Av 21 kap. FB ska hänsyn tas till barnets vilja utifrån ålder och mognad och viljan kan utgöra verkställighetshinder. Om inte domstolen i sina domskäl redogör för vilken bedömning de gjort avseende ett barns vilja är det svårt att veta om de överhuvudtaget tagit hänsyn till att barnet har en vilja eller om de kanske inte ens känner till barnets vilja. Det går då endast att spekulera i om domstolen tagit hänsyn till utredningen i vårdnadsmålet och därav gjort

---

¹⁷⁸ Se avsnitt 3.5.

bedömningen att viljan inte ska tillmätas betydelse eller om de gjort en annan bedömning.

Det är vanligt att ena eller båda föräldrarna åberopar barnets vilja och inställning som viktig för bedömningen av om verkställighet ska ske eller inte. I många verkställighetsmål verkar det dessutom vara endast föräldrarna som diskuterar barnets vilja. I vart fall om barnen är lite äldre. Å ena sidan känner föräldern barnet bäst och bör vara den som vet vad barnet vill. Å andra sidan har föräldern ett eget intresse i konflikten och har troligen svårt att se enbart till vad som är barnets intresse. Båda föräldrarna utgår med största sannolikhet från att de vet vad som är bäst för deras barn, men föräldrarna har inte sällan olika uppfattning om vad som är det bästa för barnet. Barn får i regel inte komma till tals på annat sätt än genom sina föräldrar i verkställighetsmål. Det framstår som att domstolen å ena sidan anser att barnet fått komma till tals när föräldern uttryckt barnets inställning, de gör i vart fall ingen egen utredning. Å andra sidan gör domstolen i de fallen ofta bedömningen att det inte går att ta reda på barnets verkliga vilja, eftersom barnet är så påverkat av sina föräldrar. Ett sådant ställningstagande är motsägelsefullt och talar för att barnet inte enbart bör komma till tals via sin förälder eller sina föräldrar eftersom de måste anses ha ett eget intresse i målet.

I de mål där barnet får prata med annan än sina föräldrar om sin inställning till boende och umgänge kan viljan tillmätas betydelse för bedömningen. Det blev tydligt av den empiriska undersökningen. Det leder till att barnets vilja respekteras genom att barnet ges möjlighet att komma till tals samt att barnet ses som kompetent att själv bilda åsikter och framföra dessa. Ett kompetensorienterat synsätt på barnet föreligger i de fall. I de mål där domstolen inte förordnar om medlare som pratar med barnet kan domstolen istället basera sin bedömning på vad som tidigare framgått, det vill säga i vårdnadsålet. Å ena sidan är det bra för barnet att slippa bli del av processen och inte behöva prata med någon utomstående igen, men å andra sidan kan mycket ha hänt sedan vårdnadsålet avgjordes. Barnet har vidare enligt

barnrättslagen en rätt att höras i alla domstolsförfaranden som rör barnet. Verkställighetsprocessen måste anses vara en egen process, även om en omprövning inte ska ske. Vidare krävs det att barnet informerats om syftet och konsekvensen av att lämna sin inställning i en fråga.¹⁷⁹

Domstolen kommer till olika resultat vid bedömningen av vilken betydelse barnets vilja ska tillmätas utifrån ålder och mognad, trots att domstolen inte tar ställning till barnets mognad vid bedömningen. I vart fall redogör domstolen inte för en sådan bedömning utan motiverar beslutet med betydelsen av barnets ålder. Å ena sidan är det i enlighet med gällande rätt eftersom en bedömning i det enskilda fallet utifrån det specifika barnets situation ska ske, å andra sidan finns det en risk att kravet på förutsebarhet inte uppfylls.

Sammanfattningsvis tar domstolen relativt liten hänsyn till barnets vilja i mål om verkställighet. Om det beror på att domstolen i tidigare utredning tagit hänsyn till viljan eller anser att viljan av någon anledning inte ska tillmätas betydelse är svårt att veta. Det går att argumentera för att barn inte ges möjlighet att komma till tals i verkställighetsmål, annat än genom sina föräldrar. Bristen på ett kompetensorienterat synsätt på barnet i tillämpningen beror möjligen på att barnets rätt att komma tilltals inte tydliggörs tillräckligt i lagstiftningen, i vart fall inte i 21 kap. FB. Den huvudsakliga anledningen till att ett avgörande verkställs är för att en omprövning inte ska ske och avgörandet är baserat på vad som är bäst för barnet. Utgångspunkten är att verkställighet ska ske och ett avgörande verkställs således så länge det inte bedöms vara oförenligt med barnets bästa.

---

¹⁷⁹ Värt att upprepa att barnrättslagen inte utgjorde svensk lag vid tidpunkten för domstolens beslutsfattande i de beslut som granskats i den empiriska undersökningen. Barnkonventionen var dock gällande i Sverige redan då eftersom Sverige ratificerat konventionen.

5 Avslutande analys och slutsatser

5.1 Introduktion

Syftet med arbetet är att dels granska och analysera betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål i teori och praktik, dels att utifrån ett barnrättsperspektiv studera och analysera vilken betydelse barnets vilja bör ha enligt gällande rätt i verkställighetsmål. I arbetet har således bedömningen och betydelsen av barnets vilja i verkställighetsmål studerats och analyserats. Inledningsvis genom att titta på gällande rätt och besvara den första underfrågan, dvs. vilken betydelse barnets vilja ska tillmätas vid bedömningen av verkställighet enligt gällande rätt.¹⁸⁰ Därefter har beslut från underrätterna granskats för att besvara den andra underfrågan, dvs. i vilken utsträckning domstolen tar hänsyn till barnets vilja och vad det är som gör att en ansökan om verkställighet bifalles.¹⁸¹

I detta kapitel ska betydelsen av barnets vilja som verkställighetshinder samt resultatet av den empiriska undersökningen analyseras för att avslutningsvis kunna presentera de slutsatser som kunnat dras av arbetet i sin helhet. Det vill säga vilken betydelse barnets vilja bör tillmätas i verkställighetsmål utifrån ett barnrättsperspektiv. Det innebär att barnet ska betraktas som bärare av rättigheter med målsättningen att säkerställa barnets rättigheter i alla frågor som rör barnet. Barnets rätt att komma till tals är således av stor vikt ur ett barnrättsperspektiv.¹⁸²

---

¹⁸⁰ *Se avsnitt 3.7.*

¹⁸¹ *Se avsnitt 4.4.2*

¹⁸² *Se avsnitt 1.3.*

5.2 Viljan som ett verkställighetshinder

Som tidigare nämnt ska barnets bästa komma i främsta rummet i verkställighetsmål och hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Det framgår tydligt av förarbetena att verkställighetsförfarandet inte ska vara en omprövning av sakfrågan, vilket också var ett av argumenten för att flytta processen från förvaltningsdomstol till allmän domstol. Av förarbetena framgår trots det att ärendet måste utredas eftersom nya omständigheter kan ha inträffat och förhållandena kan ha ändrats. Målsättningen är dock att föräldrarna ska komma överens och att fullgörande ska kunna ske frivilligt. Rätten får lämna i uppdrag till lämplig person att verka för att föräldern fullföljer det som enligt avgörandet åligger denne. I övrigt finns ingen föreskrift i jämförelse med de i 6 kap. FB om att socialnämnden ska lämna upplysning i ärendet, exempelvis i form av snabbupplysning eller vårdnadsutredning.¹⁸³

Hinder mot verkställighet föreligger, som tidigare nämnt, när verkställighet bedöms vara oförenligt med barnets bästa för att det antingen finns en risk att barnet far illa hos den ena föräldern, eller för att barnet motsätter sig verkställighet. Det senare kräver dock att barnet uppnått en sådan ålder och mognad att viljan bör beaktas. Att barnets vilja kan utgöra hinder mot verkställighet kan sägas utgå från ett kompetensorienterat synsätt på barnet. Barnet är kompetent att bilda egna åsikter och uttrycka dessa, samt att barnet, utifrån ett viljeteoretiskt perspektiv, har rättigheter som de själv kan välja att utkräva eller avstå från att utkräva. Det föreligger dock en möjlighet för rättstillämparen att gå emot barnets vilja, även ett barn vars vilja ska utgöra hinder, om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Ett behovsorienterat synsätt på barnet har därav fått genomslag även i den bestämmelsen. Att verkställighet inte får ske om det är oförenligt med barnets bästa utgår från ett behovsorienterat synsätt på barnet. Barnet ska skyddas från att fara illa.

---

¹⁸³ *Se avsnitt 3.*

Av barnkonventionen framgår att barnet ska få uttrycka sina åsikter och att åsikterna ska tillmätas betydelse utifrån ålder och mognad. Det framgår vidare att barnet i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden ska beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare. Barnet ska således ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och ska dessförinnan inte behöva bevisa sin förmåga. Det är sedan upp till domstolen att ta ställning till om barnets uttryckta åsikter ska tillmätas betydelse. Barnrättskommittén framhåller vidare att det inte enbart är barnets ålder som ska påverka om åsikterna ska tillmätas betydelse utan även barnets mognad. Detta eftersom mognaden avser en förmåga att förstå och bedöma konsekvenser. Barnets rätt att komma till tals stadgas även av till exempel EU-stadgan där det likväl framgår att barnet fritt ska få uttrycka sina åsikter. Utifrån barnkonventionen finns där därav ett tydligare fokus på ett barnrättsperspektiv. Barnet betraktas som bärare av rättigheter med en förmåga att uttrycka och avstå från att uttrycka sina åsikter på ett mer långtgående sätt än i 21 kap. FB.

Sammanfattningsvis kan sägas att barnets vilja ska tillmätas betydelse för bedömningen i verkställighetsmål, utifrån ålder och mognad. Av bland annat hovrättsbesluten framgår att barnets vilja måste vara uttryckt för barnets verkliga vilja, det vill säga inte bero på påverkan från föräldrarna. En omprövning ska inte ske i verkställighetsmålet men barnets inställning kan utgöra hinder för verkställighet, varför barnet bör få komma till tals på något sätt inom ramen för verkställighetsprocessen. Med anledning av att alla barn ska ges rätt att höras, antingen direkt eller genom företrädare, bör denna rätt även tillfalla barn i verkställighetsprocessen.

5.3 Barnets vilja i underrättsbesluten

Som vi kunnat konstatera i kapitel fyra diskuterar domstolen i många situationer inte barnets vilja överhuvudtaget och framförallt inte avseende de yngre barnen. Detta trots att åldersgränsen togs bort i syfte att även kunna ta hänsyn till yngre barns vilja. Det framgår av förarbetena att domstolen måste ta hänsyn till viljan under verkställighetsärendet, oavsett om den redan klarlagts i det avgörande som begärts verkställt. Barnets vilja kan klargöras på flera sätt men en förutsättning är att barnet på något sätt får komma till tals. Av lagtext framgår att barnet kan höras direkt i domstol men i doktrin uttrycks tydligt att en sådan tillämpning ska ske restriktivt. I den empiriska undersökningen bekräftades detta genom att inget barn hördes direkt i domstol.

Det verkar i regel vara föräldern eller föräldrarna som framför barnets vilja. Å ena sidan kan det anses tillräckligt och kanske mest lämpligt eftersom föräldern bör vara den som bäst vet vad barnet vill. Å andra sidan finns det i många familjerättsliga situationer en intressekonflikt mellan barnet och föräldern eftersom föräldrarna själv är parter i målet, på varsin sida. Det bör därav inte vara föräldern som är den enda som framför barnets vilja och tillgodoser att barnet ges en möjlighet att komma till tals. Den diskussion som barnrättskommittén anförde om risken med att föräldern är den enda som framför barnets åsikt bör kunna appliceras även på verkställighetsförfarandet. Det blir annars svårt att säga att viljan beaktats, om inte barnet getts möjlighet att på ett tillfredställande sätt få komma till tals.

Av de granskade underrättsbesluten går det inte att säga varför domstolen inte tar hänsyn till ett barns vilja eftersom domstolen inte för diskussion om viljan ska tillmäts betydelse eller inte. Det kan bero på att domstolen anser att barnet har samma vilja som i vårdnadstvisten eller att domstolen tar hänsyn till vårdnadsutredningen eller att de bedömer att barnet inte uppnått en sådan ålder och mognad att viljan bör beaktas. Det går endast att spekulera eftersom domstolen i regel inte redogör för det i sina domskäl. Visserligen ska inte en

omprövning ske i verkställighetsmålen men det finns anledning att ifrågasätta målens funktion. Det ska ske en prövning av om det finns hinder mot verkställighet men prövningen verkar inte ske fullt ut, med motiveringen att en omprövning inte ska ske. Å ena sidan finns det ett krav på att barnet ska få komma till tals i gällande rätt, å andra sidan finns det ett mycket tydligt skyndsamhetskrav i verkställighetsmålen. Samtidigt framgår det direkt av lagtexten att barnets vilja kan utgöra verkställighetshinder. Barnets bästa ställs verkligen på sin spets i verkställighetsmålen och ett beslut som rör ett barn kan enligt barnrättskommittén inte anses fattat utifrån vad som är barnets bästa om inte barnet getts möjlighet att komma till tals.

I beslut där endast föräldern eller föräldrarna framför barnets vilja menar domstolen i många fall att viljan inte kan tillmätas avgörande betydelse då det inte går att ta ställning till vad som är barnets verkliga vilja. När barn får prata med utomstående person, det vill säga annan än sina föräldrar, och denne framför barnets vilja anser domstolen vanligen att viljan kan tillmätas betydelse för bedömningen.

I betänkandet *Se barnet* från 2014 års vårdnadsutredning var ett av de huvudsakliga uppdragen att utvärdera 2006 års vårdnadsreform och se om barnrättsperspektivet stärkts sedan införandet. I betänkandet gavs förslag på ändring i 6 kap. FB genom att begreppet *vilja* skulle bytas ut mot *åsikt* för att, dels motsvara det begrepp som används i barnkonventionen, dels tydliggöra barnets rätt att komma till tals. Det ansågs att det genom ändringen skulle bli tydligt att barnet inte behöver ha gett uttryck för en bestämd uppfattning för att få sina åsikter beaktade.¹⁸⁴ Förslaget har inte fått genomslag i lagstiftningen men liknande diskussion skulle kunna vara relevant även för verkställighetsmålen. Det skulle eventuellt kunna bidra till en förändrad syn på barnens delaktighet i familjerättsliga mål och stärka barnrättsperspektivet i verkställighetsmålen.

---

¹⁸⁴ SOU 2017:6 s. 32-33 och s. 313.

5.4 Slutsatser

Den empiriska undersökningen visar tydligt att barn i regel inte betraktas som bärare av rättigheter eller betraktas utifrån ett kompetensorienterat synsätt. Viljan kan utgöra verkställighetshinder men det framgår i regel inte vad barnet har för vilja och om viljan ska tillmätas betydelse eller inte. En förutsättning för att barnets vilja ska kunna tillmätas större betydelse är att barnet ges en rätt att komma till tals på ett tillfredställande sätt. Å ena sidan är verkställighetsmålen en förlängning av vårdnadsålet, men å andra sidan kan barnets vilja utgöra hinder för verkställighet.

Utifrån ett kompetensorienterat synsätt på barnet, det vill säga att barnet har en förmåga att uttrycka åsikter och att barnet är kompetent att utkräva sina rättigheter eller avstå från att utkräva dem, bör barnet ges möjlighet att komma till tals även inom ramen för verkställighetsprocessen. Ett annat argument för att barnet ska få komma till tals i verkställighetsprocessen, oavsett vad som framgått under vårdnadsålet, är barnkonventionens artikel 12. Det vill säga att barnet ska höras, direkt eller av företrädare, i alla domstolsförfaranden som rör barnet.

Ur ett barnrättsperspektiv är det tydligt att synen på barnets vilja i verkställighetsmålen behöver ändras. Trots att en omprövning inte ska ske bör domstolen utreda ärendet i vart fall avseende barnets inställning till frågan. Synen på barnet behöver även den förändras för att barnet ska ges tillfredställande rätt att komma till tals och i förlängningen leda till att barnets vilja kan tillmätas betydelse, utifrån ålder och mognad. Alla barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska ha rätt att uttrycka dessa och åsikterna ska sen tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad, men barnet ska också få rätt att komma till tals på något sätt. Det bör gälla barnen som är föremål för verkställighetsprocesser, oavsett om det enligt lagtexten framgår att det är barnets vilja eller barnets åsikt som kan tillmätas betydelse. Barnet bör ges en rätt att komma till tals genom att prata med någon annan än sina föräldrar och

att det är en utomstående som sedan framför barnets åsikt i domstol, exempelvis i form av ett snabbyttrande.

Sammanfattningsvis är slutsatsen som kan dras av arbetet i sin helhet att barnrättsperspektivet behöver stärkas i verkställighetsmålen. Den empiriska undersökningen visar att domstolen i många mål inte diskuterar barns vilja och att det i huvudsak endast är föräldrarnas uppfattning av barnets vilja som är föremål för bedömning. Barnets vilja bör kunna tillmätas större betydelse för bedömningen och barnet bör på ett tydligare sätt betraktas som bärare av rättigheter och ges en tillfredställande rätt att komma till tals. För det första krävs att viljan utreds genom att domstolen åläggs en skyldig att inhämta exempelvis snabbyttrande innan avgörande. Det är dock viktigt att det inte inverkar allt för mycket på det skyndsamhetskrav som föreligger och som är centralt för verkställighetsmål. För det andra krävs att barnet betraktas utifrån ett kompetensorienterat synsätt. Det vill säga att barnet är kompetent att bilda åsikter och uttrycka dessa. Det krävs då att barnet ges information om vad syftet med att barnet lämnar sina åsikter är och att barnet kan avstå från att lämna sina åsikter. För det tredje behöver barnet ges en tydligare rätt att komma till tals inom ramen för verkställighetsprocessen. Verkställighetsmålen påverkar barnens vardag i för stor omfattning för att inte barnets vilja ska tas på allvar.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

- SOU 1997:116   Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige
- SOU 2005:43   Vårdnad - Boende - Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar
- SOU 2016:19   Barnkonventionen blir svensk lag
- SOU 2017:6   Se barnet!
- Ds 2019:23   Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter

Propositioner

- Prop. 1982/83:165   Om verkställighet av avgöranden om vårdnad eller umgänge m.m.
- Prop. 1994/95:224   Barns rätt att komma till tals
- Prop. 1997/98:7   Vårdnad, boende och umgänge
- Prop. 2005/06:99   Nya vårdnadsregler
- Prop. 2017/18:186   Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter

Litteratur

- Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015
- [Cit: Danelius (2015)]

FN:s barnrättskommitté allmänna kommentar: Nr 12 : *Barnets rätt att bli hörd* : Nr 14 : *Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*, Norstedts Juridik / Karnov Group, Stockholm, 2019

[Cit: Barnrättskommitténs allmänna kommentar, nr 12]

Grahn-Farley, Maria, *Barnkonventionen: en kommentar*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019

[Cit: Grahn-Farley (2019)]

Kaldal, Anna, Ombud och talerätt för barn i vårdnadstvister. I: Cederborg, Ann-Christin & Warnling Conradson, Wiweka (red.), *Barnrätt: en antologi*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014

[Cit: Kaldal (2014)]

Kleineman, Jan, Rättsdogmatisk metod. I: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018

[Cit: Kleineman (2018)]

Malm, Torbjörn, Föräldrabalk (1949:381), Lexino lagkommentarer, JUNO 2018-01-01, hämtad 2020-02-13.

[Cit: Malm, Lexino lagkommentar, 21:2 FB]

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, Sjunde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2019

[Cit: Schiratzki (2019)]

Schiratzki, Johanna, *Föräldraansvar i välfärdsrätten: om vårdnad, vårdnadstvister och barnskydd*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013

[Cit: Schiratzki (2013)]

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, Sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2019

[Cit: Singer (2019) *Barnets bästa*]

Singer, Anna, *Barns rätt*, Andra upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2019
[Cit: Singer (2019) *Barns rätt*]

Sjösten, Mats (2020). *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, Femte upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2020
[Cit: Sjösten (2020)]

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1995 s. 398

Övriga domstolar

Svea hovrätt, beslut av den 13 september 2012, ÖÄ 4048-12

Göta hovrätt, beslut av den 4 oktober 2013, ÖÄ 1589-13

Göta hovrätt, beslut av den 7 oktober 2014, ÖÄ 2503-14

Göta hovrätt, beslut av den 7 december 2016, ÖÄ 2884-16